

Kapya môᅇj atu ba Pol hato hi Kolin Abô môᅇj

Pol hato kapya êntêk hadêᅇj avômalô êvhaviᅇj anêᅇj Kolin. Kolin ma malak bêᅇj ba anêᅇj avômalô ma hatôm 600,000. Avômalô Kolin ethak idum sek waliliᅇj bêᅇj anôᅇj ba intu hathak abô Glik ma abô aêntêk, ‘Yahadum Kolin’, êᅇj ma abô loᅇj kapô te. Ma anêᅇj ôdôᅇj nena, ‘Yahadum sek waliliᅇj’.

Pol hamô Epesus ma halaᅇᅇj nena avômalô êvhaviᅇj anêᅇj Kolin ethak esopa kobom kambom takêᅇj lôk evaki vose ba intu hato kapya êntêk hadêᅇj thêlô. Ma Pol bôk hato kapya te hadêᅇj thêlô ba thêlô vi miᅇj eyala katô ami ba intu hato kapya êntêk hadêᅇj thêlô ek injik anêᅇj abô êᅇj anêᅇj ôdôᅇj thô êndêᅇj i. Ma avômalô Kolin doho bôk enaᅇj hik Pol liᅇj hathak abô doho halôk kapya te atu ba bôk eto hadêᅇj yani ba intu hato iniᅇj kapya êᅇj viyaᅇj. Ma hato ek embatho iniᅇj êvhaviᅇj loᅇj lôk hêv takatu ba bôk êv yak sa.

Hato kapya êntêk hadêᅇj 55 AD la.

Abô môᅇj

¹ Ya Pol ma Wapômbêᅇj halam ya ba hadum ba ya habitak Yisu Kilisi anêᅇj aposel hatôm anêᅇj lahaviᅇj. Yai lôk ² alalôaniᅇj aiyaᅇj Sostenes ato kapya êntêk ek môlô avômalô ôdôᅇj takatu ba ôêvhaviᅇj Wapômbêᅇj anêᅇj Kolin. Kilisi hadum ba thêlô ibitak matheᅇj ma halam i nena Wapômbêᅇj anêᅇj avômalô haviᅇj avômalô luvuluvu takatu ba elam alalôaniᅇj Anyô Bêᅇj Yisu Kilisi anêᅇj athêᅇj. Yani ma alalôaniᅇj Anyô Bêᅇj ma thêlôniᅇj haviᅇj.

³ Wakamik Wapômbênj lôk Anyô Bêj Yisu Kilisi nênmê iniñ wapôm lôk labali êndênj môlô.

Pol hanañ lamavi hadênj Wapômbênj

⁴ Wapômbênj hêv anênj wapôm hadênj môlô hathak Yisu Kilisi. Ba intu yahanañ yalenj mavi lôbôlônj hadênj yani hathak môlô. ⁵⁻⁶ Yani lêk havatho Yisu anênj abô loj lôklokwanj hamiñ môlô ba môlô ôêvhaviñ ba Wapômbênj lêk hanjasô nôm mavi halôk môlô kapôlômim ba hayô siñ hatôm auk mavi lôk abô mavi. ⁷ Aênj ba môlô ma avômalô ôpôviñ alalôaniñ Anyô Bêj Yisu Kilisi anênj waklavônj endelêm ek injiki thô ba intu môlô miñ ôêv yak hathak wapôm la ami. ⁸⁻⁹ *Yani halam môlô ek numbitak Nakaduñ Yisu Kilisi, alalôaniñ Anyô Bêj anênj avômalô môlô lôk malêla takatu ba hanañ ma hatôm indum. Ba intu yani tem embatho môlô loj endeba anênj dañ ek miñ môlônim abô la ênjêk êndênj alalôaniñ Anyô Bêj Yisu Kilisi anênj waklavônj ami.

Avômalô êvhaviñ êkôki

¹⁰⁻¹² *Aiyañ thêlô, Kaloe anênj avômalô doho enañ hadênj ya nena môlô intu ôkôkam ba tomtom onañ nena, “Yêlô ma Pol anênj” ma vi enañ nena, “Apolo anênj” ma vi enañ nena, “Sipas anênj” ma vi ma “Kilisi anênj”. Ba intu aiyañ thêlô, hathak Yisu Kilisi anênj athênj ma yalenj hik ya nena miñ nombak am vose ami ek nobaloñ auk lôk kapôlômim dorjtom iyom.

¹³ Aisê. Hatôm nombak Kilisi vose ni nenanena e? Mena ik ya Pol hathak alovalañsiñ ek môlô e? Mena môlô uthik ñañ hathak Pol anênj athênj e? ¹⁴ *Yahathik Klispus lo Gaius iyom ma miñ yahathik anyôla haviñ ami ba

* 1:8-9: 1Te 3:13; 5:23; 5:24; 1Jon 1:3 * 1:10-12: Ap 18:24-28; 1Ko 3:4; Plp 2:2
* 1:14: Ap 18:8; Lom 16:23

intu yalenmavi anôḡ hadêḡ Wapômbêḡ ¹⁵ ek môlô te miḡ hatôm enaḡ nena yahathik môlô hathak yenaḡ athêḡ ami. ¹⁶ *Bôk yahathik Stepanas anêḡ avômalô doho. Ma injo betha bôk yahathik avômalô vi haviḡ la. ¹⁷ Odaḡô! Kilisi hêv ya ba yahalêm ek yanaḡ Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi ma miḡ hêv ya ek yasik avômalô ami. Yahadô yambuliḡ Kilisi anêḡ alovalaḡaḡsiḡ imbitak êtôm nôḡ oyaḡ. Ba intu miḡ yahanaḡ anêḡ Abô Mavi êḡ ek yandôk thêlô leḡiḡ êtôm ḡê lôk auk bêḡ ethak idum ami.

ḡê lôk auk bêḡ miḡ hêv ya sa ami

¹⁸ *Ma avômalô takatu ba esopa loḡôndê ḡama elaḡô abô hathak alovalaḡaḡsiḡ êḡ ba esoḡ nena abô molo. Ma doḡtom alalô takatu ba Wapômbêḡ hêv bulubiḡ ayala nena nôḡ êḡ ma Wapômbêḡ anêḡ lôklokwaḡ. ¹⁹ *Hatôm bôk eto nena,
 “Tem yambuliḡ ḡê lôk auk bêḡ iniḡ auk
 ma tem yambak iniḡ auk takêḡ pesa ba imbitak êtôm nôḡ
 oyaḡ.” *Aisaia 29:14*

²⁰ *Ma ḡê lôk auk bêḡ lôk ḡê ethak lôḡ bêḡ lôk kêdôḡwaga takatu ba evaloḡ kapyra auk bêḡ bôlôḡ êntêk, thêlô aisê? Wapômbêḡ hik thô nena auk bêḡ takêḡ habitak auk molo. ²¹ *Wapômbêḡ ma anyô auk mavi ba hadô ek avômalô neyala yani esak auk luvôḡiḡ. Aêḡ ba hawa abô molo ek nêḡ vi atu ba êvhaviḡ bulubiḡ. ²² Ma avômalô Israeḡ leḡiḡhaviḡ nêḡê lavôḡiḡ ek nêḡnêḡmimbiḡ. Ma Glik êbôlêm auk lôḡ bêḡ ek nêḡnêḡmimbiḡ. ²³ *Ma doḡtom yêlô anaḡ bêḡ nena Kilisi hama hathak alovalaḡaḡsiḡ. Auk êḡ habuliḡ avômalô Israeḡ ba intu êpôlik. Ma ḡê loḡ

* 1:16: 1Ko 16:15 * 1:18: Lom 1:16 * 1:19: Ais 29:14 * 1:20: Jop 12:17; Ais 19:12; 33:18; 44:25 * 1:21: Mat 11:25 * 1:23: Lom 9:32; 1Ko 2:14

buyaᅇ elarᅇ nena auk êᅇ ma auk molo. ²⁴⁻²⁵*Wapômbêᅇ anêᅇ auk molo êᅇ ma auk bêᅇ ek ᅇê pik iniᅇ auk. Ma Wapômbêᅇ anêᅇ pulusik ma lôklokwaᅇ bêᅇ ek ᅇê pik iniᅇ. Ba intu avômalô Islael lo Glik ma avômalô loᅇ buyaᅇ takatu ba Wapômbêᅇ halam i ma eyala nena Kilisi ma Wapômbêᅇ anêᅇ lôklokwaᅇ lôk anêᅇ auk bêᅇ.

²⁶*Aiyaᅇ thêlô, môlô lemimimbi esak sêbôk atu ba elam môlô. Avômalô lôkthô miᅇ êyê môlô bêᅇ anôᅇ nena ᅇê lôk auk bêᅇ mena anyô lôkmaᅇᅇᅇ mena anyô lôk athêᅇ bêᅇ te ami. Mi. ²⁷Wapômbêᅇ hawa auk molo anêᅇ pik ek nêᅇ mama êndêᅇ ᅇê lôk auk bêᅇ ma hawa nômkama pik takatu ba pulusikna ek nêᅇ mama êndêᅇ ᅇê lôklokwaᅇ. ²⁸ᅇê takatu ba avômalô êyê hatôm yavoyav lôk nôᅇ ôvathek lôk nôᅇ oyaᅇ lomaloma pik êntêk intu yani halam ek nêᅇ auk bôlôᅇ êntêk vê esak, ²⁹*ek anyô late miᅇ hatôm êmbôi imiᅇ Wapômbêᅇ ma ami. ³⁰*Ma môlô ma Wapômbêᅇ da hadum ba lêk ôᅇmô haviᅇ Yisu Kilisi. Yani habitak hatôm Wapômbêᅇ anêᅇ auk atu ba hêᅇ ek nêᅇ alalô sa ek nêᅇ kambom vuli lôk hapole alalô vê hêk kambom anêᅇ ba lêk abitak thêthôn lôk mathêᅇ hamiᅇ Wapômbêᅇ ma. ³¹Ba intu eto nena,
 “Opalêla takatu ba êbôi ma nêᅇmbôi esak Wapômbêᅇ
 iyom.” *Jelemaia 9:24*

2

Pol hêᅇ auk hadêᅇ avômalô Kolin

¹Aiyaᅇ thêlô, sêbôk atu ba yahayô ek môlô ma yahanarᅇ Wapômbêᅇ anêᅇ abô takatu ba hik thô hadêᅇ ya ma miᅇ yahanarᅇ abô mavi mena auk mavi hatôm ᅇê lôk auk iniᅇ ami. ²Mi anôᅇ. Yahadum ek yanaᅇ abô esak Yisu Kilisi

* 1:24-25: Kol 2:3; 2Ko 13:4 * 1:26: Mat 11:25; Jem 2:5 * 1:29: Ep 2:9

* 1:30: Jer 23:5-6

atu ba hama hathak alovalañsiñ iyom. ^{3*}Yahamô havij môle ma ya anyô vau lôk bômko ma yahalowaliñ bêñ anôñ. ^{4*}Ma doñtom Lovak Matherñ da hik anêñ lôklokwañ thô ba yahanañ abô ba miñ yahanañ hatôm ñê lôk auk iniñ abô ek yandôk môle lemim ami ⁵ek môle nônêmimbiñ Wapômbêñ anêñ lôkliñyak ma miñ ñê lôk auk iniñ abô ami.

Lovak Matherñ hêv auk

⁶⁻⁷Ñê talañ elañô yêlôaniñ abô hatôm auk bêñ. Sêbôk bôlada ma Wapômbêñ havuñ auk nêm alalô bulubiñ ek indum ba alalô nambitak avômalô lôkmañgiñ. Ma yêlôaniñ auk êñ ma miñ hatôm ñê bêñbêñ iniñ auk bôlôñ êntêk ami. Thêlô takêñ tem nêñêm yak. ^{8-9*}Hatôm bôk eto hathak auk êñ nena,

“Wapômbêñ bôk hapesañ nômkama yôv

ek nêm ek avômalô takatu ba leñiñhaviñ yani.

Ma doñtom maleñiñ miñ êyê nôm takêñ

lôk leñôndôñ miñ elañô abô takêñ ami.

Ba intu avômalô êthôn nôm takêñ paliñ.” *Aisaia 64:4*

Ñê bêñbêñ bôlôñ êntêk miñ eyala auk êñ ami. Bôk neyala ma tem miñ nijik Anyô Bêñ Lôkmañgiñ êñ vônô esak a ami. ¹⁰⁻¹¹Alalôaniñ dahôlôñiñ da hayala alalôaniñ auk. Ma Wapômbêñ da anêñ dahô hayala anêñ aêñ iyom. Ba intu Lovak Matherñ hayala nômkama lôkthô lôk hayê Wapômbêñ anêñ auk anôñ biñ ba lêk hik nômkama lôkthô thô hadêñ alalô.

¹²Wapômbêñ hêv anêñ Lovak Matherñ êñ hadêñ alalô ek nayala anêñ wapôm takatu ba hêv hadêñ alalô. Ma miñ hêv auk pik ami. ¹³Auk takêñ ma Lovak Matherñ intu hêv hadêñ yêlô ba anañ bêñ lôk adôñ avômalô takatu ba êmô havij Lovak Matherñ hathak anêñ auk. Anyôla miñ hadôñ

* 2:3: Ap 18:9; 2Ko 10:1 * 2:4: 1Te 1:5 * 2:8-9: Ais 64:4

yêlô ba anañ abô êñ ami. ¹⁴ Lovak Matheñ hêv avômalô sa ek neyala Wapômbên anêñ auk. Ba opalê atu ba miñ hawa Lovak Matheñ ami hasoñ nena auk êñ ma auk molo ba intu miñ hatôm ititiñ ba eyala auk takatu ba halêm anêñ Wapômbên anêñ Lovak Matheñ ami.

¹⁵⁻¹⁶ * “Ba opalê intu hayala Anyô Bêñ anêñ auk ba tem êndônñ yani? Mi.” *Aisaia 40:13*

Ma ôpatu ba hawa Lovak Matheñ anêñ auk tem ititiñ nômkama lôkthô. Ma ôpatu ba miñ hayala Anyô Bêñ anêñ auk ami tem miñ ititiniñ alalô takatu ba awa Lovak Matheñ anêñ auk ami. Aêñ ba alalô ma awa Kilisi da anêñ auk.

3

Avômalô Kolin evak i vose

¹⁻² *Aiyañ thêlô, sêbôk ma môlô osopa avômalô pik êntêk veñiñgwam ba osopa Kilisi hatôm amena kasek ba miñ oañ nôm thekthek ami. Ba intu yahêv sum hadêñ môlô ba miñ yahanañ abô hatôm ñê bôk ilumbak yôv iniñ abô ami. Ba êntêk unum sum denañ e? ³ *Môlô othak udum hatôm ñê pik ba môlô lemimdañ lôk lemimñaña ⁴ *ma ôdônñ yañ enañ nena, “Yêlô ma Pol anêñ” ma vi enañ, “Yêlô ma Apolo anêñ.” Êñ ma hathak uik unim auk thô nena môlô ma ñê pik.

⁵ *Aêñ ba ya Pol ma opalê? Ma Apolo ma opalê? Yai ma Anyô Bêñ anêñ ñê ku iyom! Yani hêv anyô tomtom da iniñ ku ba hêv yaianiñ ba intu môlô bôk ôêvhaviñ yôv. ⁶ *Yahavatho yañvêk ma Apolo hathak hêv ñañ ma Wapômbên da hadum ba yañvêk êñ halumbak. ⁷ Ba ôpatu ba havatho mena hêv ñañ thai luvi ma nôm oyañ. Ma

* 2:15-16: Ais 40:13 * 3:1-2: Hib 5:12-13; 1Pi 2:2 * 3:3: 1Ko 1:10-11

* 3:4: 1Ko 1:12 * 3:5: Ap 18:24 * 3:6: Ap 18:4-11,27-28

Wapômbêñ iyom intu ba nôñ avanôn. ⁸ *Opalê atu ba havatho mena opalê atu ba hêv ñañ, thai idum ku doñtom ba tem neja vuli êtôm ida iniñ ku atu idum.

⁹ *Yai adum Wapômbêñ anêñ ku iyom haviñ i ma môlô ma anêñ unyak lôk anêñ ku kapô. ¹⁰⁻¹¹ *Wapômbêñ hêv wapôm hadêñ ya ba yahabitak anyô lôkmañgiñ ek yandav unyak. Ba yahalav landiñ. Ma anyô vi etak pam thalôk lôk unyak vôn hayô hamô. Ma miñ anyôla endav landiñ yañda imbiñ ami. Yisu Kilisi da intu landiñ êñ ba bôk hamiñ yôv. Ba môlô ñê ku tomtom noyabiñ am katô ek nodav Wapômbêñ anêñ unyak êñ. ¹²⁻¹³ *Waklavôn Idum Abô hayô ma tem injik ñê ku takêñ iniñ ku sapêñ êlêm yaiñ. Ma atum tem esañ anyô tomtom iniñ ku ek êñjê nena elav unyak êñ mavi mena kambom. Ba intu uik siñ hathak gol mena seleva mena valu mavi mena alokwañ kapi mena kamuñ kondañ mena sesalik la, ma hêk môlôda. ¹⁴ Ma opalêla takatu ba iniñ ku elav unyak êñ mavi ma tem neja vuli. ¹⁵ Ma ôpatu ba atum hathañ anêñ ku ma tem miñ enja vuli ami. Ma doñtom bulubiñ hamô ba tem nêñ ôpêñ vê êñjêk atum.

Môlôda ma Wapômbêñ anêñ unyak

¹⁶ *Môlô ma Wapômbêñ anêñ unyak mathêñ atu ba yanida hamô kapô. Oyala nôñ êñ mena mi? Ma Wapômbêñ anêñ Lovak Mathêñ hamô môlô kapôlômim. ¹⁷ Môlô ma Wapômbêñ anêñ unyak mathêñ atu ba yanida hamô kapô ba intu loñ êñ ma mathêñ! Ma ôpatu ba habuliñ unyak mathêñ êñ ma tem Wapômbêñ imbuliñ ôpêñ aêñ iyom.

Miñ nobam anyô vi ami

* 3:8: Mat 16:27 * 3:9: Ep 2:20-22 * 3:10-11: Ais 28:16; 1Pi 2:4-6
 * 3:12-13: 1Ko 4:5 * 3:16: 1Ko 6:19; 2Ko 6:16

Ma wak êñ ma tomtom tem neja iniñ leñiñmavi êñjêk Wapômbên. Aên ba miñ nosa avômalô vi iniñ ku ami.

Avômalô Kolin thêlôda ebam i

⁶ *Aiyañ thêlô, bôk yahanañ hathak yai lôk Apolo ek nê mômô sa ek lemimimbi abô êntêk “Nosopa abô balabuñ atu ba eto,” nena miñ nobam anyôla êmôn ek vi ami. ⁷ *Ma opalê hatak mômô ba ubitak anyô bên? Mômôda unim lôklokwañ ba owa auk e? Mi! Wapôm takên intu hêv hadên mômô. Ma aisê ka obam amda?

⁸ Mômô lêk ubitak ôyô urjlov yôv e? Ma mômô lêk ñê lôkmanñiñ e? Mena mômô lêk hatôm kiñ e? Kikaknena! Alalô ñê lôk iviyañ ba lêk mômô ubitak kiñ ma tem yêlô aên iyom! ⁹ Nôñgô! Wapômbên hatak yêlô aposel hatôm ñê oyañ ba amiñ piklêvôn ma avômalô lôk añela ititiñ yêlô hatôm ñê kambom takatu ba enañ nena, “Uñgwik thêlô vônô.” ¹⁰ Yêlô ma ñê auk molo hathak Kilisi e? Ma mômô ñê lôk auk bên hathak Kilisi e? Ma yêlô ñê vau ma mômô ñê lôklyak e? Mômô ñê lôk athên bên ma yêlô ñê athên mi e? ¹¹ *Sêbôk aleba lêk ma yêlô ama kisi lôk athakmuniñ ma ik nômkama titip lôk ik yêlô ba epam mayaliv ba yêlôaniñ malak namô mi. ¹² *Ma adum ku hathak bahenñiñ aleba yêlô lêk vau. Enañ ek nimbuniñ yêlô, êñ ma yêlô êv leñiñmavi iyom. Iiliti yêlô ba êv vovañ, êñ ma yêlô amiñ leñvidon. ¹³ Enañ abômapopak hathak yêlô ma yêlô anañ vyañ lôk labali mavi. Wak nômbên intu sapên ma yêlô hatôm matiñyak pik lôk nôm ôvpalê.

Pol lahaviñ avômalô Kolin nesopa yani

¹⁴ Mômô ma yenañ avômena takatu ba yalenhaviñ ba intu yahadôn mômô. Ma miñ yahato nôm takêntêk ek

* 4:6: Lom 12:3 * 4:7: Lom 12:6 * 4:11: 2Ko 11:23-27 * 4:12: Mat 5:44; 2Te 3:8

indum môlô mama ami. ¹⁵ *Ïjê êvhaviñ bêñ anôñ ethak eyabiñ môlô, ma doñtom lemambô doñtom iyom. Yada bôk yahanañ Wapômbêñ anêñ Abô Mavi hadêñ môlô hatôm yahavathu môlô ba môlô ubitak Yisu Kilisi anêñ avômalô. ¹⁶ *Aêñ ba yaleñ hik ya nena nosopa yaveñg-wam. ¹⁷ *Ba intu yahêv Timoti hathôk ek nêñ môlô sa. Yani ma anyô ku anôñ lôk yenañ okna atu ba hasopa Anyô Bêñ ba yaleñhaviñ yani. Ma tem injik môlônim auk liñ esak yenañ bôk lo loñ atu ba hathak Yisu Kilisi ma yahadôñ avômalô êvhaviñ takatu ba êmô luvuluvu hathak. ¹⁸ Môlô doho osoñ nena tem miñ yasôk esak loñbô ami ba intu môlô lemimôndôñ kôtôñ. ¹⁹⁻²⁰ *Nodariñ katô! Wapômbêñ anêñ avômalô miñ enañ hathak abô oyañ ami. Mi. Lovak Matheñ hêv lôkliñyak ba idum Wapômbêñ anêñ lahaviñ. Anyô Bêñ lahaviñ ma tem yasôk ketheñ ek yañgê nena avômalô takêñ bôk ewa lôklokwañ êñ mena mi e? ²¹ Lemimhabi aisê? Yasôk ek yambali môlô ek noja auk mena yasôk êtôm anyô yaô ek yanañ abô labalina?

5

Nutiñ ñê sek êndôk kamuñ

¹ *Yahalañô nena môlô avômalô ôêvhaviñ te hadum sek haviñ lambô yanavi lukmuk lôbôlôñ. Ma doñtom ñê daluk miñ ethak idum aêñ ami. ² Aisê ka môlô ôbô am? Lemiminjikam ba nutiñ ôpêñ êndôk kamuñ! ³ *Ya miñ yahamô haviñ môlô ami. Mi. Ma doñtom yakapôlôñ hamô haviñ môlô hatôm lêk yahamô haviñ môlô. Ma lêk yahanañ ôpatu ba bôk hadum kambom êñ bêñ yôv hathak Yisu Kilisi anêñ athêñ. ⁴ Aêñ ba othak doñtom, êñ ma yakapôlôñ lêk hamô haviñ môlô. Ma alalôaniñ Anyô Bêñ

* 4:15: Gal 4:19 * 4:16: Plp 3:17 * 4:17: Ap 19:22 * 4:19-20: 1Ko 2:4
* 5:1: Wkp 18:7-8; Lo 22:30 * 5:3: Kol 2:5

Yisu anêñ lôkliñyak lêk hamô haviñ. ⁵*Ba nônêm ôpêñ êndên ñgôk Bêñ ek imbuliñ ôpêñ anêñ auk ek Anyô Bêñ anêñ Waklavôn Nindum Abô ma tem yani enja bulubiñ.

⁶*Môlô ôbô am ma miñ mavi ami. Lôk miñ oyala nena yis doktena iyom hatôm êndôk polom bêñ anôn kapô ba isiñ bêñ ami e? ⁷*Sêbôk ma avômalô Israe ethak ik boksipsip nakaduñ te ek leñiñhabi Waklavôn Hale ba Hi. Ma alalôaniñ boksipsip nakaduñ Waklavôn Hale ba Hi intu Yisu. Kilisi hama ek môlô ba intu lêk ubitak ôtôm polom lukmuk atu ba yis mi. Aêñ ba nômbi unim kambom ni êtôm avômalô Israe ethak ibi yis bô hi ek leñiñhabi Waklavôn Hale ba Hi. ⁸*Ba intu alalô leñiñimbi Waklavôn Hale ba Hi wak nômbêñ intu sapêñ ma nambitak êtôm polom atu ba anêñ yis mi. Polom êñ ma nôm anôn ba anêñ lelaik mi. Ma yis bô atu êñ ma adum kambom lo miñ asopa Wapômbêñ ami. Ba intu nabi ni.

⁹Bôk yahato yenañ kapyia hadên môlô ek miñ nômô imbiñ ñê takatu ba idum sek lomaloma ami. ¹⁰Ma doñtom miñ yahanañ hathak avômalô pik êntêk ba idum sek lomaloma lo ñê esau avômalô ba ewa iniñ nômkama vani lôk ñê palon ma ñê esopa ñgôk ami. Mi. ñê takên ma êmô pik haviñ alalô ba natak i aisê? ¹¹*Yenañ abô anêñ ôdôn ma aêntêk. Ôpatu ba hanañ nena, “Yahêvhaviñ Wapômbêñ” ma doñtom hadum sek lomaloma mena hadum palon mena hêv yeñ hadên ñgôk mena hanañ abôma mena hanum waiñ ba molo mena hawa vani. Anyô anêñ aêñ miñ noñgwañ nôm lo ômô imbiñ yani ami. Dôlôk!

¹²Nosa ñê takatu ba êmô avômalô êvhaviñ kapô iyom. Ma miñ nosa ôpatu ba miñ alalôaniñ te ami. Ku êñ ma miñ

* 5:5: 1Ti 1:20 * 5:6: Gal 5:9 * 5:7: Ais 53:7; 1Pi 1:19 * 5:8: Lo 16:3
 * 5:11: 2Te 3:6; Tit 3:10

bôk êv hadêḡ alalô ami. ¹³* Aêḡ ba Wapômbêḡ tem indum abô ek ḡê daluk. Ba intu ḡê takatu ba indum kambom ma “Nônêm i vê êḡḡêk môlô.” *Lo 17:7*

6

Kobom nepesaḡ malaiḡ

¹ Aisê ka môlô doho lemimmaniḡ hathak môlô doho ma othak u ḡê daluk iniḡ loḡ idum abô? Yahasoḡ kambom hathak môlô uik kobom êḡ liliḡ! ²* Môlô oyala nena Waklavôḡ Idum Abô ma ḡê matherḡ tem nedaḡô ḡê daluk iniḡ abô. Môlô ḡê auk pulusik ba miḡ hatôm nopesaḡ malaiḡ pik lomaloma ami e? ³ Nodaḡô! Tem alalô nedaḡô aḡela iniḡ idum abô. Aêḡ ba malaiḡ pik lôkthô ma yaôna ek alalô napesaḡ. ⁴⁻⁶ Môlô te miḡ anyô lôk auk bêḡ hatôm epesaḡ abô imbiḡ avômalô êvhaviḡ vi ami e? Ma ḡê êvhaviḡ yaḡ lamaniḡ hathak yaḡ ma môlô olam ḡê daluk ek nepesaḡ abô êḡ eka? ḡê daluk elañô ma môlô miḡ mama ami e? Aêḡ ba môlônim malaiḡ lomaloma hamô ma môlônim anyô bêḡ la miḡ hamô ami, ma nodam môlônim anyô hêvhaviḡ takatu ba athêḡ mi ek nedaḡô abô êḡ. Ma miḡ nodam ḡê daluk ami.

⁷ Dô! Hu ek undum abô, êḡ ma hik thô nena lêk hôêv yak yôv. Ma anyôla habuliḡ o mena hasau o la ma ômô yaô. ⁸ Ma doḡtom môlôda intu udum tombeḡ êḡ ba osau môlôviyaḡ ba ubuliḡ i hamô ḡê daluk iniḡ loḡ idum abô.

⁹* Avômalô takatu ba idum kambom tem nêḡmô imbiḡ Wapômbêḡ êḡmô loḡ atu ba yani hayabiḡ, e? Mi anôḡ. Noyabiḡ am. Avômalô takatu ba idum sek lomaloma lôk êv yeḡ hadêḡ ḡḡôk ma idum sek haviḡ anyô yaḡ yanavi lôk anyô da idum i lôk avi da idum i ma ¹⁰vani lo paloḡ ma inum waiḡ ba elo molo lôk enaḡ abôma ma esau avômalô

* 5:13: Lo 13:5; 17:7 * 6:2: ALK 20:4 * 6:9: Gal 5:19-21; Ep 5:5; ALK 22:15

ba ewa iniñ nôm kama vani. ñê takêñ miñ hatôm nê mô Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak ami. ¹¹ *Sêbôk ma môlô vi udum kambom takêñ haviñ. Ma doñtom Wapômbêñ hathik môlô ba ubitak matheñ lôk thêthônñ hathak Anyô Bêñ Yisu Kilisi anêñ athêñ lôk alalôaniñ Wapômbêñ anêñ Lovak Matheñ.

Alalôaniñ leñviñkupik ma Lovak Matheñ anêñ unyax

¹² *Môlô onañ nena, “Balabuñ te miñ havalonñ ya loñ ami. Ba malêla takatu ba yaleñhaviñ yandum ma ya hatôm.” Ma doñtom ya Pol yahanañ nena auk takêñ tem miñ nêma ya sa ami ba yahadô nômlate eyabiñ ya. ¹³ *Môlô onañ nena, “Nôm eyañ hêv leñsoam sa ma leñsoam hêv nôma eyañ sa. Ma thai luvi ma nôma pik iyom ba Wapômbêñ tem nêma vê.” Ma môlô osonñ nena sek waliliñ ma nôma oyañ hatôm nôma eyañ lôk leñsoam e? Ma yahanañ nena kupik ma Anyô Bêñ anêñ ek indum anêñ ku. Aêñ ba kupik lôk sek miñ ethak doñtom ami. ¹⁴ *Wapômbêñ da anêñ lôkliñyak hik Anyô Bêñ liñ ba tem injik alalô liñ aêñ iyom. ¹⁵⁻¹⁷ *Môlônim lemvimkupik sapêñ ma hatôm Kilisi da anêñ liñkupik bute. Môlô ôthônñ auk êñ e? Ma ôpatu ba hathak doñtom haviñ Anyô Bêñ thai iniñ dahôlônññ habitak doñtom. Ma Wapômbêñ anêñ abô bute hanañ nena, “Thai tem nimbitak êtôm kupik doñtom.” *Môn Anôn 2:24* Aêñ ba anyô te hathak doñtom haviñ avi sek te, êñ ma thai lêk ibitak kupik doñtom. Ma naja Kilisi anêñ liñkupik bute ba nanêma êndêñ avi sek e? Mi anôn!

¹⁸ Nôsôv ek sek waliliñ. Kambom takatu ba avômalo ethak idum ba vi ma hêk kupik viyaiñ. Ma opalê atu ba

* 6:11: Tit 3:3-7 * 6:12: 1Ko 10:23 * 6:13: 1Te 4:3-5 * 6:14: Lom 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14 * 6:15-17: Mat 19:5; Jon 17:21-23; Lom 8:9-11; Ep 5:30

hadum sek waliliŋ êŋ ma yanida habuliŋ anêŋ liŋkupik ba hadum sek hathak. ¹⁹⁻²⁰ *Môlô lemvimkupik ma Lovak Matheŋ anêŋ unyak matheŋ atu ba hamô kapô ba Wapômbêŋ da hêv hadêŋ alalô. Avanôŋ e? Ma hêv alalô vuli ba miŋ o anyô bêŋ ek oyabiŋ oda ami. Ba intu ômbô Wapômbêŋ esak lemvimkupik.

7

Abô hathak ewa i

¹ Yahato môlônim abô viyaŋ nena mavi ek nômô daluk ma miŋ noja avi ami. ² Ma doŋtom avômalo ethak idum sek waliliŋ. Aêŋ ba mavi ek ŋê ewa i, anyô ênjêk imbiŋ yanavi ma avi ênjêk imbiŋ yamalô. ³ Ma anyô lahaviŋ ênjêk imbiŋ yanavi êŋ ma yanavi miŋ embasiŋ i ami. Ma yanavi lahaviŋ ênjêk imbiŋ yamalô ma yamalô indum aêŋ iyom ek malê nena ŋê lôk vêŋi iniŋ viyaŋ hêk. ⁴ Avi miŋ hayabiŋ yanida liŋkupik ami. Mi. Anyô hayabiŋ. Ma anyô miŋ hayabiŋ yanida liŋkupik ami. Mi. Avi hayabiŋ. ⁵ Ba intu ovasiŋ am, êŋ ma hatôm udum vani! Anyô hadum ek eterŋ mek ma miŋ bônôŋ ami. Enaŋ êndêŋ yanavi. Ma avi hadum ek eterŋ mek ma miŋ bônôŋ ami. Enaŋ bêŋ êndêŋ yamalô ba thai nêndôk am. Êŋ ma netak iniŋ êk haviŋ i êtôm wak vithê. Ma mek anêŋ daŋ ma nêjêk esak loŋbô ek Sadaŋ miŋ hatôm enja iniŋ thethaŋak ek êndôk thai leŋŋ ami. ⁶ Miŋ yahavak balabuŋ te ek avi lo anyô miŋ nêjêk imbiŋ i wak la ami. Mi. Yahanariŋ ek yanêm môlônim auk sa iyom. ⁷ Yada ma anyô muk ba yalenhaviŋ anyô lôkthô nimitak êtôm yada. Ma doŋtom anyô tomtom da ewa iniŋ wapôm lomaloma halêm anêŋ Wapômbêŋ. Aêŋ ba nôm takatu ba Wapômbêŋ habi sam ma yaŋda yaŋda.

* 6:19-20: 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19

⁸ Abô êntêk ba tem yanaŋ ma hathak aluŋ lo avi tôp. Mavi ek thêlô nêmo daluk êtôm ya. ⁹ *Thethaŋak miŋ êmbôk môlô êtôm atum hathaŋ ami, êŋ ma mavi anêŋ. Aêŋ ba anyô te miŋ hatôm ipuki loŋ ami, êŋ ma enja avi.

¹⁰ *Yahanaŋ abô êntêk ek avômalô ewa i. Avi te miŋ hatôm êndô yamalô ami. Abô êntêk ma Anyô Bêŋ anêŋ abô balabuŋ ma miŋ yenaŋ abô ami. ¹¹ Avi hadô yamalô êŋ ma epesaŋ abô imbiŋ yamalô ma miŋ enja anyô yaŋ ami. Ma anyô aêŋ iyom.

¹²⁻¹³ Yahanaŋ abô êntêk ek avômalô takatu ba ewa i ba yaŋ miŋ hêvhaviŋ Wapômbêŋ ami. Ba anyô te hawa avi te ba miŋ hêvhaviŋ Wapômbêŋ ami ma doŋtom lahaŋiŋ êmô imbiŋ yani, ma miŋ êndô avi êŋ ami. Ma avi te hawa anyô te ba miŋ hêvhaviŋ Wapômbêŋ ami ma doŋtom lahaŋiŋ êmô imbiŋ yani, ma miŋ êndô ôpêŋ ami. Êntêk ma yenaŋ auk iyom. Ma miŋ Anyô Bêŋ anêŋ abô balabuŋ te ami. ¹⁴ Anyô te hawa avi atu miŋ hêvhaviŋ ami, êŋ ma anyô anêŋ hêvhaviŋ hatôm nêmo avi êŋ lôk nali sa ba nimbitak êtôm nômo mabuŋ hêk Wapômbêŋ ma. Ma avi hawa anyô atu ba miŋ hêvhaviŋ ami ma aêŋ iyom. Ma mi, êŋ ma tem Wapômbêŋ ênjê nali takêŋ nena lelaik. Aêŋ ba miŋ ôndô vônim atu ba anêŋ hêvhaviŋ mi ami.

¹⁵ *Ma howa avi atu ba miŋ hêvhaviŋ Wapômbêŋ ami ba hadum ek êndô o, êŋ ma otak yani ek ni. Ma howa anyô atu ba miŋ hêvhaviŋ Wapômbêŋ ami ba hadum ek êndô o, êŋ ma otak yani ek ni aêŋ iyom. Tem miŋ undum abô esak nômo êŋ ami. Wapômbêŋ halam alalô hathak kobom namô maliŋyaô imbiŋ i. ¹⁶ *Ba injo. Yanavi tem nêmo yamalô sa ek imbitak anyô hêvhaviŋ mena yamalô nêmo yanavi sa ek imbitak avi hêvhaviŋ la.

* 7:9: 1Ti 5:14 * 7:10: Mat 5:32 * 7:15: Lom 14:19 * 7:16: 1Pi 3:1

Alalô namô êtôm lôkmala atu ba Wapômbêḅ lahaviḅ alalô namô

¹⁷ Hômo aisê ba Wapômbêḅ halam o ma ômo aêḅ. Êḅ ma hatôm Anyô Bêḅ anêḅ wapôm atu ba hik sam hadêḅ môlô tomtom. Abô balabuḅ êntêk ma yahêv hadêḅ ḅê êvhaviḅ lodôḅlodôḅ lôkthô. ¹⁸ Ôpatu ba bôk enḅothe anêḅ kupik ba Wapômbêḅ halam yani ma êmo aêḅ. Ma miḅ nepesaḅ anêḅ kupik esak loḅbô ami. Ma ôpatu ba miḅ enḅothe anêḅ kupik ami ba Wapômbêḅ halam yani ma êmo aêḅ iyom. Ma miḅ enḅothe anêḅ kupik vê ami. ¹⁹ *Enḅothe kupik lôk miḅ enḅothe kupik ami, nôḅ ju êḅ ma nôḅ oyaḅ. Ma nôḅ bêḅ ma nesopa Wapômbêḅ anêḅ abô. ²⁰ Enḅothe anêḅ kupik mena enḅothe ami mena ewa avi mena miḅ ewa avi ami ba Wapômbêḅ halam o, ma ômo aêḅ. ²¹ Ma o atu ba anêḅ alaḅ hamô ba Wapômbêḅ halam o ma miḅ lemmalaiḅ andô. Ma doḅtom loḅôndê la hêk ek otak anêḅ alaḅ anêḅ ku, êḅ ma undum aêḅ. ²² *Ba ḅê takatu ba iniḅ alaḅ hamô aleba Anyô Bêḅ halam i ma hatôm Anyô Bêḅ hapole iniḅ yak vê. Ma aêḅ iyom ḅê takatu ba miḅ êmo alaḅ la vibiy ami aleba Anyô Bêḅ halam i ma Kilisi lêk habitak iniḅ alaḅ. ²³ Wapômbêḅ bôk hêv môlô vuli hathak vuli bêḅ ba miḅ anyôla habitak môlônim alaḅ ami ba intu lemiminjikam esak auk pik takêḅ ami. ²⁴ Aiyaḅ thêlô, môlô tomtom nômo êtôm aêsêbôk ba Wapômbêḅ halam môlô. Môlô owa am mena miḅ owa am ami mena enḅothe kupik mena miḅ enḅothe kupik ami lôk ḅê iniḅ alaḅ hamô mena iniḅ alaḅ mi, nômo aêḅ iyom ba nosopa Wapômbêḅ.

Pol hêv abô hadêḅ avômalô muk

²⁵ Anyô Bêḅ lahiki hathak ya ba intu yenaḅ abô ma avanôḅ ek môlô nôḅemimbiḅ. Êntêk ma yenaḅ auk hathak

* 7:19: Lom 2:25; Gal 5:6; 6:15

* 7:22: Plm 16; 1Pi 2:16

avômalô muk ma miñ Anyô Bêñ anêñ abô balabuñ ami. ²⁶ Lêk ma malaiñ lomaloma habitak. Aêñ ba nômô êtôm avômalô muk ma tem nômô mavi. ²⁷ Ôpatu ba lêk epesañ anêñ abô ek enja avi ma miñ êndô ami. Ma môlô takatu ba avi mi miñ nômbôlêm avi ami. ²⁸ Ma howa avi, ma miñ hudum kambom ami. Ma avi muk te hawa anyô, ma miñ hadum kambom ami. Ma doñtom môlô takatu ba owa am tem nôpôm malaiñ lomaloma êmô pik êntêk ba intu yahavatho môlô loñ ek miñ malaiñ takêñ êpôm môlô ami.

²⁹⁻³¹ *Yenañ abô anêñ ôdôñ nena pik êntêk tem êmô sawa bidonñ iyom ba anêñ auk lôk anêñ nômkama lôkthô lêk idum ek nema. Ba opalê atu ba hawa avi, êñ ma nôm mavi. Ma doñtom lemimbi nena ewa i tem miñ êmô wak nômbêñ intu sapêñ ami. Ma opalê atu ba lamalaiñ miñ undum ba malaiñ êñ eyabiñ anêm auk ami. Ma nôm mavi miñ eyabiñ anêm auk ami. O atu ba hôêv vuli nômkama lomaloma miñ nôñgwêk lêlê esak nôm takêñ ami. Nômkama pik nômbêñ êñ ma nôm mavi anôñ. Ma doñtom miñ nôñgô êtôm nômbêñ êñjêk anêm auk ami.

³² Yalerhaviñ nena leñhiki lomaloma miñ embalonñ môlô loñ ami. Anyô muk lahiki hathak Anyô Bêñ anêñ ku ek indum Anyô Bêñ lamavi. ³³ Ma doñtom anyô lôk avi lahiki hathak nômkama pik ek batu indum yanavi lamavi. ³⁴ Ba intu yani lahiki hathak yanavi ma Anyô Bêñ haviñ. Ma avi tôp lôk avi muk ethak leñhiki hathak Anyô Bêñ anêñ ku. Iniñ auk nena nêñêm dahôlônññ lôk leñvinñkupik êndên Anyô Bêñ. Ma doñtom avi lôk anyô lahiki hathak nômkama pik ek indum yamalô lamavi. ³⁵ Yahanañ abô takêntêk ek nêm môlô sa ma miñ nêm malaiñ êndên môlô ami ek môlô nômô thêthôn ma miñ nômla embalonñ môlô loñ ami ek môlô nôñêm kapôlômim lôkthô êndên Anyô Bêñ. Ma miñ yahanañ ek êtôm yak embalonñ môlô loñ ami.

* 7:29-31: 1Jon 2:17

³⁶ Ma ôpatu ba hapesañ abô yôv ek enja avi muk te ba anêñ thethañak hadum ek imbuliñ avi êñ ma ôpêñ enja avi êñ. Yani miñ hadum kambom ami. ³⁷ Ma ôpatu ba hapesañ yanida anêñ auk ma miñ hasopa anyôla anêñ auk ami ba hasopa anêñ lahaviñ iyom nena hadô enja avi muk, ôpêñ hadum nôm mavi haviñ. ³⁸ Aêñ ba ôpatu ba hawa avi muk hadum nôm mavi. Ma ôpatu ba hadô enja avi êñ ma anêñ malaiñ ma yaô ba intu hadum nôm mavi anôñ.

³⁹ *Avi atu ba hawa anyô ba yamalô hamô lôkmala denañ ma hatôm ibutiñ thai loñ endeba anyô ema am. Êñ ma hatôm enja anyô yañ atu ba hasopa Anyô Bêñ esak loñbô êtôm yanida anêñ lahaviñ. ⁴⁰ Yenañ auk nena yani êmô daluk ma tem yani lamavi bêñ anôñ. Ma Wapômbêñ anêñ Lovak Matherj hamô haviñ ya ba intu ya anyô lôk auk hatôm môlô.

8

Ŋgôkba anêñ nôm lôk ya

¹ *Yahanañ abô êntêk hathak Ŋgôkba anêñ nôm lôk ya.* Môlô onañ nena, “Alalô lôkthô ma ñê lôkauk.” Môlônim auk êñ hadum ba môlô ôyê am dañ ba ubuliñ avômalô êvhaviñ vi. Ma môlô lemimhaviñ avômalô takêñ, êñ ma tem nônêm i sa. ² *Môlô osoñ nena môlô oyala nômkama lôkthô e? Mi. Môlô ôthôñ auk anôñ paliñ! ³ Opalê atu ba lahaviñ Wapômbêñ ma Wapômbêñ hayala yani.

⁴ *Yenañ auk hathak eyañ Ŋgôkba iniñ nôm ma aêntêk. Alalô ayala nena Wapômbêñ ma doñtom iyom. Ma

* 7:39: Lom 7:2-3 * 8:1: Ap 15:29 * 8:1: Avômalô Kolin ethak êbôk nôm ek êv da hadêñ Ŋgôk. Ma ñê êvhaviñ leñhaviñ nejañ nôm takêñ. Thêlônin auk aêntêk nena êñ ma miñ wapômbêñ anôñ ami ba intu thêlô hatôm nejañ. Aêñ ba thêlô eto kapyâ hadêñ Pol ek nedañô anêñ auk. * 8:2: Gal 6:3 * 8:4: Lo 4:39; 6:4; Gal 4:8

ngôkba takatu avômalô êv yerj hathak miŋ Wapômbêŋ anôŋ ami. ⁵ Avômalô elam nôŋ lomaloma nena iniŋ ngôkba lo iniŋ anyô bêŋ. Aêŋ ba nôŋ takêŋ hatôm iniŋ wapômbêŋ lo anyô bêŋ. ⁶*Ma doŋtom alalô ayala nena Wakamik Wapômbêŋ yani iyom intu Wapômbêŋ ba hapesaŋ nômkama lôkthô ba alalô abitak ek nandum anêŋ ku. Ma Yisu Kilisi yani iyom intu Anyô Bêŋ anôŋ ba Wapômbêŋ hapesaŋ nômkama lôkthô hathak yani. Ma Yisu êŋ hadum ba alalô abitak Wapômbêŋ anêŋ avômalô.

⁷ Ma avômalô doho miŋ leŋiŋhabi auk takêŋ hêk kapôlôŋiŋ ami. Sêbôk ma thêlô eŋgabôm ngôkba anêŋ nôŋ ma lêk êdô ba esopa Wapômbêŋ. Ma doŋtom eyaŋ ngôkba anêŋ nôŋ ma hatôm esopa ngôkba hathak loŋbô. Thêlôniŋ auk ma pulusikna ba intu leŋiŋmalaiŋ. ⁸ Avômalô takatu ba leŋiŋ malaiŋ hathak nôŋ êŋ ba miŋ eyaŋ ami ma Wapômbêŋ miŋ hatatale i ami. Ma môlô avômalô takatu ba oaŋ nôŋ lomaloma ma Wapômbêŋ miŋ habam môlô ami. Aêŋ ba oaŋ mena ôdô ma nôŋ oyaŋ hêk Wapômbêŋ ma.

⁹*Aêŋ ba o anyô hôêvhaviŋ lôklokwaŋ, oyabiŋ o! Anêŋ malaiŋ mi ek noŋgwaŋ ngôkba anêŋ nôŋ ba hoaŋ êŋ ma miŋ onaŋ êndêŋ avômalô takatu ba auk pulusik ek nindum aêŋ ami êŋa tem indum thêlô nêŋem yak. ¹⁰ Hu malakba ba hoaŋ ngôkba anêŋ nôŋ ma anyôla lamalaiŋ hathak nôŋ êŋ te hayê hoaŋ, hosoraŋ nena hôêv yani sa ba tem eyala nena nôŋ êŋ ma nôŋ oyaŋ e? ¹¹*Êŋ ma hubuliŋ yani ek endeni anêŋ kobom bô esak loŋbô ba anêŋ auk êŋ habuliŋ anyô hêvhaviŋ pulusik atu ba Yisu hama ek nêŋ yani sa. ¹² Anyô te anêŋ auk pulusik ba hubuliŋ yani êŋ ma hudum kambom hathak Kilisi. ¹³*Ba intu yahaŋ nôŋ

* 8:6: Ep 4:5,6 * 8:9: Lom 14:13-15; Gal 5:13 * 8:11: Lom 14:15,20

* 8:13: Lom 14:21

êḡ ba habuliḡ yenaḡ aiyaḡ ba hadum kambom êḡ ma tem miḡ yaḡḡaḡ alim esak loḡbô ami. Yakô yandum ba yenaḡ aiyaḡ nêḡ yak.

9

Pol hadô vuli

¹ *Odaḡô! Abô balabuḡ lomaloma miḡ havaluḡ ya luḡ ami! Ma bôk yahayê Yisu alalôaniḡ Anyô Bêḡ yôv! Ya ma aposel ba yada yenaḡ ku lôk Wapômbêḡ anêḡ lôklokwaḡ hadum ba intu môlô ubitak! ² *Avômalô doho êpôlik nena ya Pol ma miḡ aposel ami. Ma doḡtom môlônim ôêvhaviḡ hik ya thô nena ya ma Anyô Bêḡ anêḡ aposel. Aêḡ ba môlônim aposel ma ya.

³ Avômalô doho ibi yaleḡ nena yahabuliḡ yenaḡ ku aposel ba yahêv yada kisi aêntêk. ⁴ *Avômalô ethak êv nôḡ hadêḡ yêlô hatôm ḡê lôk athêḡ bêḡ takatu ba idum Wapômbêḡ anêḡ ku. ⁵ Ma Anyô Bêḡ anêḡ iviyaḡ lôk Sipas ma aposel vi ethak ewa avi takatu ba êvhaviḡ hatôm vêḡi. Ma yêlô hatôm nandum aêḡ imbiḡ. ⁶ Ma yai hatôm natak ku baherḡ ek nandum Wapômbêḡ anêḡ ku êtôm aposel vi. Ma môlô osoḡ nena yai lôk Banabas iyom intu ḡê athêḡ mi e? Mi. Yêlô lôkthô ma aposel iyom. ⁷ ḡê vovak da miḡ êv vuli iniḡ nôḡ ami. Ma avômalô takatu ba idum iniḡ ku ethak eyaḡ anêḡ anôḡ. Ma ḡê takatu ba eyabiḡ bok ethak eyaḡ bok takêḡ. ⁸ Abô takêḡ ma auk pik e? Mi. Wapômbêḡ anêḡ abô balabuḡ bôk hanaḡ ⁹ *ba Mose bôk hato nena, “Bok oks hadum ku ma miḡ nokak abôlêk siḡ ami.” *Lo*

25:4

Ma Wapômbêḡ lahiki hathak bok oks mena? ¹⁰ *Mi.

* 9:1: Ap 9:1-9; 26:16; 1Ko 15:8-9 * 9:2: 2Ko 3:2-3 * 9:4: Luk 10:8

* 9:6: Pol hayala Kolin iniḡ auk lôkbaḡ ba intu havuḡ abô ba hadô ek enja Kolin iniḡ da. Aêḡ ba hadum thêlô leḡḡmaniḡ. * 9:9: Lo 25:4; 1Ti 5:18

* 9:10: 2Ti 2:6

Abô êḡ ma hathak yêlô. Avanôḡ! Abô êḡ hathak yêlô opalêla takatu ba adum Wapômbêḡ anêḡ ku. ḡê takatu ba ele ku lôk evatho ku, lôkthô êv maleḡḡ ek nejaḡ nôḡ.

¹¹⁻¹² *Môlô othak ôêv avômalô ku vi sa. Ma yêlô avatho Wapômbêḡ anêḡ abô halôk môlô. Aêḡ ba awa nôḡ anêḡ môlô ma ôyê nena malaiḡ e? Mi! Yêlôaniḡ athêḡ hêk ba intu yêlô amôḡ ek naja môlônim nôḡ!

Ma doḡtom miḡ yêlô asopa loḡôndê êḡ ami. Ba awa malaiḡ lomaloma ek miḡ embasiḡ Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi ami. ¹³ *Môlô oyala nena ḡê takatu ba idum ku hamô unyak mathêḡ ma eyaḡ nôḡ takatu ba êv hadêḡ unyak êḡ. Ma ḡê takatu ba idum ku hamô loḡ êbôk da ma eyaḡ nôḡ takatu ba êv hatôm da. ¹⁴ *Anyô Bêḡ bôk hanaḡ aêḡ iyom nena ḡê takatu ba enaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô ma neja iniḡ nôḡ êlêm anêḡ iniḡ ku takatu ba idum. ¹⁵ Ma doḡtom yada miḡ bôk yahasopa loḡôndê takêḡ ami. Ma miḡ yahato abô êntêk ek môlô nobakôḡ ya ami. Mi! Yahama ma mavi ek miḡ yanêḡ malaiḡ êndêḡ môlô ami ek anyôla miḡ enja nôḡ takatu ba yahabam ya hathak vê ami. ¹⁶ *Miḡ yahabam ya hathak yahanaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô ami. Mi. Wapômbêḡ hêv ku êḡ hadêḡ ya. Ba miḡ yahanaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô ami, êḡ ma malaiḡ bêḡ ek ya. ¹⁷ Yahapetenak ek yandum ku êntêk êḡ ma tem yanja vuli. Ma doḡtom miḡ yada yenaḡ auk ami. Ba intu yahadum oyaḡ hatôm yenaḡ ku atu ba Wapômbêḡ hêv ek yayabiḡ. ¹⁸ Vuli alête intu tem yanja? Yenaḡ vuli ma aêntêk. Yahanaḡ Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi ma miḡ avômalô nêḡḡ vuli ami. Êḡ ma hatôm yenaḡ vuli atu ba yahabam ya hathak.

¹⁹ Aêḡ ba yabaheḡ miḡ ekak loḡ lôk anyôla miḡ hayabiḡ

* 9:11-12: Lom 15:27; Ap 20:34; 2Ko 11:9 * 9:13: Lo 18:1-3 * 9:14:

Mat 10:10; Gal 6:6 * 9:16: Jer 20:9

ya ami. Ma doɽtom yenaɽ auk nena avômalô lôkthô nimbitak yenaɽ alaɽ ek yaɽgik loɽôndê thô ek bêɽ anôɽ ini nesopa Kilisi. ²⁰ *Yahamô haviɽ avômalô Israeɽ ma yahabitak hatôm thêlô. Ma yahamô haviɽ avômalô esopa abô balabuɽ takatu êɽ ma yahabitak hatôm thêlô ek yandom i ini ek Kilisi. Ma doɽtom abô balabuɽ miɽ hayabiɽ ya ami. ²¹ Yahamô haviɽ ɽê daluk takatu ba iniɽ abô balabuɽ mi, êɽ ma yahabitak hatôm thêlô ba miɽ yahasopa alalô avômalô Israeɽ iniɽ abô balabuɽ lomaloma ami ek yandom thêlô ini êndêɽ Kilisi. Ma yahasopa Wapômbêɽ lôk Kilisi iniɽ abô ba intu eyabiɽ ya. ²² *Ma yahamô haviɽ ɽê takatu ba iniɽ auk pulusik ma yahabitak pulusik hatôm thêlô ek yandom thêlô ini ek Kilisi. Yahasopa avômalô lôkthô iniɽ auk lomaloma ek auk anêɽ aêɽ ma hatôm yanêm vi dedauɽ sa. ²³ Yahadum aêɽ ek avômalô lôkthô nedaɽô Wapômbêɽ anêɽ abô ba nesopa ek alalô lôkthô naja bulubiɽ.

Nadaɽviɽ lôklokwaɽ ek nayô uɽlôv

²⁴ Avômalô takatu ba elarɽviɽ sapêɽ ewa vuli e? Mi. Ôpatu ba hamôɽ iyom. Aêɽ ba ondaɽviɽ ek onja anêm vuli aêɽ iyom. ²⁵ *Avômalô takatu ba ik mambêɽ ma ethak êdôɽ i wak nômbêɽ intu ek neja kulurɽ atu ba tem ekapok kethêɽ. Ma doɽtom alalô adum ek naja kulurɽ atu ba tem êmô wak nômbêɽ intu sapêɽ. ²⁶ Ba intu ya miɽ yahalarɽviɽ hatôm anyô halarɽviɽ mayaliv ami. Ma miɽ yahik vovak hatôm anyô hathak hik loɽ oyaɽ ami. ²⁷ *Mi! Yahik yalenɽviɽkupik ek batu yenaɽ auk pik etauviɽ. Yakô yanaɽ Wapômbêɽ anêɽ Abô Mavi êndêɽ avômalô ba nêndêmiɽ ma yada mi.

* 9:20: Ap 21:20-26 * 9:22: 2Ko 11:29 * 9:25: Plp 3:14; 2Ti 2:4-5; 4:7-8

* 9:27: Lom 8:13; 13:14

10

Yakô ek alalô nanêm yak esak saê

¹*Aiyaŋ thêlô miŋ môlô lemimpaliŋ ami! Sêbôk ma alalôaniŋ bumalô esopa buliv lôk evenŋ ŋgwêk malêvôn.

²Ma buliv lo ŋgwêk ithik thêlô ek injik thô nena thêlô esopa Mose. ³*Thêlô sapêŋ eyaŋ nôm mathêŋ atu ⁴*ma sapêŋ inum ŋaŋ valu mathêŋ atu ba haveŋ haviŋ i. Valu êŋ ma Yisu da. ⁵*Ma doŋtom Wapômbêŋ miŋ lamavi hathak thêlô ami ba intu ema ba kupik hêk mayaliv hêk loŋ thiliv.

⁶*Nôm takêŋ habitak ek alalô leŋiŋimbi esak ma miŋ imbisôk imiŋ alalô ek nandum kambom ami. ⁷Bôk eto hathak thêlô nena,

“Avômalô êŋ esopa ŋgôk ba eloyeŋ hathak lôk eyaŋ ba inum ba idum sek lomaloma.” *Etak Ijip 32:6*

Aêŋ ba miŋ môlô nundum aêŋ ami. ⁸*Miŋ alalô nandum sek waliliŋ êtôm bôk ba alalôaniŋ bumalô idum ba avômalô hatôm 23,000 ema wak doŋtom iyom ami. ⁹*Alalô miŋ natatale Anyô Bêŋ êtôm avômalô vi atu ba bôk idum ba umya hathaŋ i pôpônô ami. ¹⁰*Ma miŋ nanaŋ abô munuŋmunuŋ êtôm bôk ba doho idum ba aŋela vovak hiki pôpônô ami.

¹¹Nôm takatu ba bôk habitak hathak avômalô bôsêbôk ma eto ek alalô avômalô bôlônŋ êntêk atu ba lêk amô habobo pik lo leŋ anêŋ daŋ leŋiŋimbi katô ba nayabiŋ i. ¹²Aêŋ ba o atu ba hosonŋ nena humiŋ lôklokwaŋ êŋ ma oyabiŋ o ek miŋ nêŋ yak ami. ¹³Kambom hathak halôk avômalô leŋiŋ ek nindum kambom. Ma hudum ek undum kambom ma Wapômbêŋ tem miŋ imbuliŋ dôŋ ek

* 10:1: Kis 13:21-22; 14:22-29 * 10:3: Kis 16:35 * 10:4: Kis 17:6; Nam 20:11 * 10:5: Nam 14:29-30 * 10:6: Nam 11:4,34; 1Ko 10:11 * 10:8: Nam 25:1-9 * 10:9: Nam 21:5-6 * 10:10: Nam 16:41-49

o ami. Tem yani êmbôlêm lojôndê ek otak auk êj ek uminj lôklokwaŋ. Ma tem miŋ etak o ek nê m yak ami.

Miŋ nô nê m yej êndêj Wapômbêj ma ngôkba imbiŋ ami

¹⁴ Aêj ba aiaŋ thêlô, nô nê m am vê ênjêk ngôkba anêj ku lo loj. ¹⁵ Môlô avômalô lôkauk ba intu nutitiŋ abô êntêk nena thêthôn mena mi e? ¹⁶ *Kilisi anêj thalaleŋ hadum ba alalô abitak doŋtom lôk anum ba leŋjhabi hathak nô m mavi takatu ba yani hadum ek hêv alalô sa. Ma polom doŋtom êj ma hatôm Kilisi liŋ kupik ba intu alalô aŋgôli ba aŋ. ¹⁷ *Ma alalô avômalô bêj anôj aŋ ek injik thô nena alalô sapêj lêk athak doŋtom haviŋ Kilisi ba abitak ôdôj te iyom.

¹⁸ *Ma lemimimbi esak avômalô Isael. Thêlô êv iniŋ da hadêj jê êbôk da ba êbôk ma sapêj eyaŋ nô m da êj ma hatôm ethak doŋtom haviŋ Kilisi ba ibitak ôdôj te iyom. ¹⁹ *Ma yahanaj nena ngôk iniŋ nô m lôk alokwaŋ ma valu iniŋ athêj hêk e? ²⁰ *Mi. jê daluk êv da hadêj ngôk. Ma ngôk takêj ma Wapômbêj e? Miŋ yaleŋhaviŋ môlô nosak doŋtom imbiŋ ngôk ami. ²¹ *Miŋ hatôm nunum êndôk Anyô Bêj anêj tase lôk ngôk anêj imbiŋ ami. Ma miŋ hatôm noŋwaŋ ngôk anêj nô m lôk Anyô Bêj anêj imbiŋ ami. ²² *Hatôm alalô nadôk Anyô Bêj la ek ladaŋ e? Ma hêv vovaŋ hadêj alalô êj ma tem namô lôklokwaŋ ma miŋ nanê m yak ami e?

Nambô Wapômbêj anêj athêj

²³ *Môlô onaŋ nena, “Balabuŋ te miŋ havalôj alalô loj ami. Ba malêla takatu alalô leŋjhabiŋ nandum ma hatôm.” Ma doŋtom ya Pol yahanaj nena nô mkama

* 10:16: Mat 26:26-28 * 10:17: Lom 12:5 * 10:18: Wkp 7:6 * 10:19: 1Ko 8:4 * 10:20: Lo 32:17; ALK 9:20 * 10:21: 2Ko 6:15-16 * 10:22: Lo 32:21 * 10:23: 1Ko 6:12

sapêḅ tem miḅ nêḅ môlô sa lôk embatho môlô loḅ ami.
 24 *Ba miḅ lemimimbi oda anêḅ mavi iyom ami ma lemimimbi anyô vi iniḅ mavi imbiḅ.

25-30 *Ma

“Nômkaḅa pik lôkthô ma Anyô Bêḅ anêḅ.” *Kapya Yeḅ*
 24:1

Yahabô Wapômbêḅ ba yahaḅ lôk yaleḅmavi êḅ ma anyôla miḅ hatôm esaḅ ya ami. Yenaḅ auk nena yaḅgaḅ ma tem yaḅgaḅ. Ma yahadô ma dô. Anyô vi iniḅ auk miḅ havalonḅ ya loḅ ami. Aêḅ ba noja alim vathiap lôkthô atu ba ôêv vuli ba onḅwaḅ. Miḅ lemim malaiḅ ami.

Ma ḅê daluk doho elam o ek nu nonḅwaḅ nôm imbiḅ i ba hudum ek nu ma miḅ onanḅ injik i liḅ ami. Nonḅwaḅ iyom. Ma doḅtom anyôla hanaḅ hadêḅ o nena nôm êntêk ma nôm ḅḅôkba, êḅ ma miḅ nonḅwaḅ ami ek nêḅ anyô daluk êḅ sa ek miḅ lamalaiḅ esak o ami. Ma miḅ yahanaḅ hathak ḅê êvhaviḅ ami. Mi. Yahanaḅ hathak ḅê daluk.

31 *Aêḅ ba oanḅ mena unum mena udum aisê, nundum lôkthô aêḅ iyom ek nobam Wapômbêḅ anêḅ athêḅ.
 32 *Avômalô Israeḅ lo Glik lôk Wapômbêḅ anêḅ avômalô êvhaviḅ takatu, ma miḅ nundum nômla ek nosale i thô ami. 33 *Nômkaḅa lôkthô atu ba yahadum ma yahadum ek yanêḅ avômalô vi sa ek neja bulubiḅ. Miḅ yahabôlêḅ nôm leḅiḅmavi ek yada ami.

11

1 *Yahasopa Kilisi ba intu nosopa yaveḅḅwam.

Pol hanaḅ hathak nendam leḅkadôk siḅ

* 10:24: Lom 15:1-2 * 10:25-30: Sng 24:1; 1Ko 8:7; 1Ti 4:4 * 10:31:
 Kol 3:17 * 10:32: Lom 14:13 * 10:33: 1Ko 9:20-22 * 11:1: 1Ko 4:16

² Yahayê nena môlô miñ lemimpaliñ yenañ abô ami ba yahanañ abô mavi hathak môlô. Môlô ovaloñ yenañ auk taksêbôk atu ba êdôn ya ba yahadôn môlô hathak.

³* Yalerhaviñ môlô noyala nena Kilisi ma hamô vuliñ ek anyô ma anyô hamô vuliñ ek avi ma Wapômbên hamô vuliñ ek Kilisi.* ⁴ Ba ôpatu ba hadum ek eteñ mek mena hanañ Wapômbên anêñ auk bêt ek embatho avômalô loñ ba hakôk kulun, êñ ma hêv mama hadêñ Kilisi atu ba hamô vuliñ ek yani. ⁵ Avi takatu ba enañ Wapômbên anêñ auk bêt ek embatho avômalô loñ lôk eteñ mek nendam leññkadôk siñ ma miñ nekapiñ leññkadôk ñauñ ba popam ami. Edam leññkadôk siñ ami lôk ekapiñ leññkadôk ñauñ ba popam, êñ ma hatôm êv mama hadêñ ôpatu ba hamô vuliñ ek i. ⁶ Avi atu ba miñ lahavîñ endam wakadôk ami êñ ma nekapiñ wakadôk ñauñ. Ma doñtom nôm êñ ma nôm mama. Ba intu avi nesak nendam leññkadôk siñ. ⁷⁻⁹* Anyô ma hatôm Wapômbên da ba hik Wapômbên anêñ lôkmañgiñ thô. Ba intu yani êkôk nômla êmô wakadôk ami. Anyô ma miñ epesañ hathak avi lokwañ ami ma mi. Avi ma epesañ hathak anyô lokwañ. Miñ epesañ anyô ek nêmi avi sa ami, mi, avi ek nêmi anyô sa. Ba intu avi hik anyô anêñ lôkmañgiñ thô. ¹⁰ Aêñ ba avi nendam leññkadôk siñ êtôm lavôñgiñ te ek añela nêgê.

¹¹⁻¹² Avi ibitak anêñ anyô. Ma avi evathu anyô ba intu anyô êlêm anêñ avi aêñ iyom. Ma doñtom nômkama sapêñ halêm anêñ Wapômbên. Ba intu avi takatu ba esopa Anyô Bêt miñ hatôm nenañ nena, “Yêlô avi iyom ba yôv”

* 11:3: Stt 3:16; Ep 5:23 * 11:3: Abô Glik hathak “vuliñ” anêñ ôdôn yañ nena “lokwañ ta”. Aêñ ba abô 11:3 haveñ aêntêk. “Kilisi ma hatôm a anêñ lokwañ ta ma anyô sapêñ ma epesañ hathak Kilisi ba êtôm thañaj. Ma anyô hatôm a anêñ lokwañ ta ma avi halêm anêñ anyô ba êtôm thañaj. Ma Anyô Bêt hatôm a anêñ lokwañ ta ma hêv Kilisi ba halêm ba hatôm thañaj.”

* 11:7-9: Stt 1:26-27; 2:18-23

mena anyô nenaŋ nena, “Yêlô anyô iyom ba yôv”. Mi.
¹³ Lemimhabi aisê? Avi miŋ edam leŋkadôk siŋ ami ba eteŋ mek hadêŋ Wapômbêŋ êŋ ma mavi e? ¹⁴⁻¹⁵ Alalô lôkthô ayala alalôaniŋ auk. Avi iniŋ leŋkadôk ŋauŋ hamô ek imbuliv leŋŋkadôk siŋ. Ma alalô anaŋ nena yani ma avi mavi. Ma doŋtom anyô atu ba wakadôk ŋauŋ daim yani tem mama. ¹⁶ Avômalô takatu ba êpôlik hathak abô êntêk nodanô! Yêlôaniŋ avi lôk avi takatu ba êvhaviŋ Anyô Bêŋ ba êmô luvuluvu ethak edam leŋŋkadôk siŋ ba intu môlô nundum aêŋ iyom.

Kolin ibuliŋ Wapômbêŋ anêŋ nôm mathey

¹⁷ Môlô othak doŋtom ma miŋ udum mavi hadêŋ avômalô vi ami. Môlô ubuliŋ i ba intu ya miŋ hatôm yanaŋ abô mavi esak môlô ami. ¹⁸ *Yahalaŋô môlô ŋê êvhaviŋ othak doŋtom ma ovak am vose hi lodôŋlodôŋ. Yakô abô êŋ bute ma avanôŋ. ¹⁹ Yakô môlô osoŋ nena lodôŋlodôŋ êŋ ma mavi ek nêgê nena opalêla esopa Wapômbêŋ mavi ba hanaŋ mavi ma opalêla mi. Aisê? ²⁰ Môlô othak doŋtom hatôm ŋê êvhaviŋ ma osoŋ nena oaŋ Anyô Bêŋ anêŋ nôm e? Mi! ²¹ Môlô doho ômôŋ ba ovasiŋ nôm ba oaŋ palon. Ma doho ema kisi ma doho eyaŋ ba inum aleba leŋsoam bok. ²² Môlô unyak oŋgwaŋ lo nunum êmô mi e? Yakô môlô nôpôlik ek Wapômbêŋ anêŋ avômalô êvhaviŋ takatu ba nômkama mi ba ôŋgô i nena avômalô ôvathek. Ba yanaŋ aisê êndêŋ môlô? Yambam môlô e? Mi anôŋ!

²³ Anyô Bêŋ hadôŋ ya ba intu yandôŋ môlô aêntêk. Bôlôvôŋ atu ba tem nenaŋ Anyô Bêŋ Yisu bêŋ ma hawa polom ²⁴ ma hêv lamavi ma haya ba hanaŋ, “Êntêk ma yenaŋ yaleŋviŋkupik ba yahêv ek nêŋ môlô sa. Nundum aêŋ ek lemimimbi ya.” ²⁵ *Eyaŋ vêm ma hawa tase

* 11:18: 1Ko 1:10-12 * 11:25: Kis 24:6-8; Hib 8:8-13

te aêñ iyom ma hanañ, “Êntêk ma tabô lukmuk atu ba yahavak hathak yenañ thalaleñ. Waklavônñ atu ba unum ma nundum aêñ ek lemimimbi ya.”²⁶ Waklavônñ mólô oañ polom êntêk lôk unum halôk tase êntêk ma hanañ hathak Anyô Bêñ anêñ ñama lôk endelêm.

Alalô nasô i ba naya vêmam ka naja Anyô Bêñ anêñ nôm

²⁷* Aêñ ba anyôla hayañ lo hanum palonñ êñ ma habuliñ polom lôk tase êñ ba Anyô Bêñ anêñ liñkupik lo thalaleñ lôk ñama habitak hatôm nôm oyañ ba ôpêñ tem indum abô. ²⁸ Avômalô idum ek nejañ polom lôk ninum êndôk tase êñ ma nêsô i ba neya vêmam ka nejañ. ²⁹ Anyôla hayañ lo hanum nôm mathenñ êntêk ma miñ lahabi Yisu Kilisi liñkupik lôk anêñ avômalô ami, ôpêñda hadum ba tem Wapômbêñ nêm malaiñ êndênñ ôpêñ. ³⁰ Aêñ ba intu mólô doho lokwañ mi lôk ôpôm lijiñ ma bêñ anônñ ema. ³¹ Ma doñtom alalôda nasô i ba naya êña Wapômbêñ miñ hatôm indum abô ek alalô ami. ³²* Anyô Bêñ hanañ alalô bêñ ba hêv malaiñ hadênñ alalô ek êndônñ alalô ek pik lo leñ anêñ dañ atu ba Wapômbêñ hêv avômalô pik vê ma tem miñ nêm alalô vê imbiñ ami.

³³ Aêñ ba aiyañ thêlô, waklavônñ atu ba mólô ôlêm othak doñtom ek oñgwañ, êñ ma noyabiñ mólôviyañ. ³⁴ Ma mólô doho oma kisi ma oñgwañ nôm êmô unim unyak vêm ka nôlêm nosak doñtom ek miñ abô la êpôm o ami.

Wak alê atu ba yahathôk ma tem yanêm auk doho imbiñ.

12

Lovak Mathenñ anêñ wapôm lomaloma

¹ Aiyañ thêlô yahadum ek yapesañ mólônim auk lokbañ takatu ba hathak wapôm lomaloma atu ba Lovak Mathenñ

* 11:27: Hib 10:29 * 11:32: Hib 12:5-6

hêv hadêḡ avômalô. ²*Sêbôk ba môlô avômalô daluk ma elom môlô hi mayaliv ek ôêv yeḡ hadêḡ nôḡ takatu ba miḡ hatôm enaḡ abô ami. ³*Aêḡ ba yanaḡ êndêḡ môlô nena Anyô Bêḡ anêḡ Lovak Matherḡ hayabiḡ anyôla, êḡ ma tem miḡ yani esaḡ Yisu ba enaḡ abôma ami. Ma Lovak Matherḡ iyom intu hatôm indum ôpêḡ ba enaḡ nena Yisu ma Anyô Bêḡ.

⁴*Wapôm ma lomaloma ma Lovak Matherḡ ma doḡtom iyom intu hêv. ⁵Ma kobom nêḡnêḡ avômalô sa ma lomaloma ma Anyô Bêḡ ma doḡtom iyom. ⁶Ma ku lomaloma hêk ma doḡtom Wapômbêḡ ma doḡtom iyom intu hêv lôklokwaḡ hadêḡ avômalô lôkthô ek nindum.

⁷Lovak Matherḡ hadum ku hamô anyô tomtom ek hêv alalô sa ek namô mavi imbiḡi. ⁸Anyô yaḡ ma hêv Wapômbêḡ anêḡ abô auk lôkmaḡḡiḡ ek enaḡ bêḡ. Ma yaḡ ma Lovak Matherḡ êḡ hêv auk eyala Wapômbêḡ anêḡ auk lomaloma. ⁹Ma te ma hêv auk hêvhaviḡ lôklokwaḡ. Ma te ma hêv lôklokwaḡ ek nindum anyô lijiḡ mavi. ¹⁰Ma te ma hêv ek indum nômbithi lôklokwaḡ ma yaḡ ma enaḡ Wapômbêḡ anêḡ auk bêḡ ek embatho avômalô loḡ ma te ma hatitiḡ ḡê evatho avômalô loḡ hathak iniḡ ku ma te ma hêv abô masôm hadêḡ avômalô ma te ma hêv auk ek enaḡ abô masôm takêḡ anêḡ ôdôḡ bêḡ. ¹¹*Ku takêḡ lôkthô ma halêḡ anêḡ Lovak Matherḡ doḡtom êḡ iyom ba hêv hadêḡ anyô tomtom hatôm yanida anêḡ lahaviḡ.

Alalô lôkthô ma kupik doḡtom êḡ anêḡ lôbôlôbô

¹²*Kupik ma doḡtom iyom, ma doḡtom anêḡ lôbôlôbô hamô. Anêḡ lôbôlôbô takêḡ ma bêḡ anôḡ, ma doḡtom kupik doḡtom hayabiḡ. Ma Kilisi da anêḡ aêḡ iyom.

* 12:2: Hab 2:18-19 * 12:3: 1Jon 4:2-3 * 12:4: Lom 12:6 * 12:11: 1Ko 7:7
* 12:12: 1Ko 10:17

¹³ *Alalô lôkthô athik athak Lovak Matheŋ doŋtom ba abitak kupik doŋtom, avômalô Isael lôk avômalô Glik ma ñê lôk alaŋsi lôk ñê alaŋsi mi, alalô sapêŋ abitak hatôm kupik doŋtom iyom. Ma Lovak Matheŋ doŋtom intu hamô alalô lôkthô kapôlôŋiŋ.

¹⁴ Ma kupik ma miŋ epesaŋ hathak nômla doŋtom ami. Mi. Bêŋ anôŋ. ¹⁵ Veŋ kapô hanaŋ nena, “Baheŋ ma yaŋda ma veŋ kapô ma yaŋda. Ba intu ya miŋ kupik bute ami.” Êŋ ma abô avanôŋ e? Mi. Veŋ kapô ma kupik êŋ bute. ¹⁶ Leŋôndôŋ hanaŋ nena, “Maleŋdaluk ma yaŋda ma leŋôndôŋ ma yaŋda. Ba intu ya miŋ kupik bute ami.” Êŋ ma abô avanôŋ e? Mi. Leŋôndôŋ ma kupik êŋ bute. ¹⁷ Aêŋ ba kupik lôkthô ma maleŋdaluk iyom ma tem alalô nadaŋô aisê? Ma kupik lôkthô ma leŋôndôŋ iyom, ma tem alalô nadiŋu ôv aisê? ¹⁸ Odaŋô! Wapômbêŋ hapesaŋ kupik êŋ bu tomtom halôk ida iniŋ loŋ hatôm yanida anêŋ lahaviŋ. ¹⁹ Ba intu kupik êŋ bute iyom ma kupik lôkthô tem aisê? ²⁰ Aêŋ ba kupik êŋ anêŋ lôbôlôbô hamô ma doŋtom anêŋ kupik ma doŋtom.

²¹ Maleŋdaluk miŋ hatôm êpôlik esak baheŋ ba enaŋ, “O dô!” Ma leŋkadôk miŋ hatôm êpôlik esak veŋkapô ba enaŋ, “O dô!” ²² Mi! Kupik lôkthô ma anêŋ loŋ pulusik hamô ba loŋ pulusik takêŋ ma bêŋ ek eyabiŋ o mavi. ²³ Kupik anêŋ loŋ mama alalô athak apesaŋ lôk aluviŋ mavi ba adô hêk loŋ kapô. ²⁴ Ma kupik anêŋ loŋ mama mi ma miŋ alalô athak ik kup ami. Ma Wapômbêŋ hapesaŋ kupik anêŋ lôbôlôbô atu ba ethak doŋtom ma hêv athêŋ bêŋ hadêŋ loŋ mama ²⁵ ek batu miŋ nabaki vose ni lodôŋlodôŋ ami ma nanêm i sa ni ba êlêm. ²⁶ Bute hawa vovaŋ, lôkthô ewa vovaŋ. Ma bute hawa athêŋ bêŋ, êŋ ma lôkthô êbôi.

* 12:13: Gal 3:28

²⁷* Mólô ma Kilisi lijkupik ba mólô tomtom ma hatôm yani anêḡ kupik lôbôlôbô atu. ²⁸* ḡê êvhaviḡ Anyô Bêḡ ma hêv ku lomaloma hadêḡ i. Môḡ anôḡ ma aposel, hayô hêk ma plopet, ma havenḡ yam ma kêdôḡwaga, vêm ma ḡê ku idum nômbithi lôk ḡê takatu ba idum avômalô mavi lôk ḡê takatu ba êv avômalô sa lôk avaka ku lôkthô ma ḡê enaḡ abô masôm. ²⁹ Aêḡ ba mólô doho lêk aposel ma doho plopet ma doho kêdôḡwaga lôk doho idum nômbithi ³⁰ ma doho idum avômalô mavi lôk doho enaḡ abô masôm ma doho ik abô masôm liliḡ êḡ ma mavi. ³¹* Wapôm lomaloma takatu ba hamôḡ ek vi, êḡ ma ôpôviḡ o ek onja. Êntêk ma loḡôndê mavi anôḡ te intu tem yaḡgik thô êndêḡ mólô.

13

Loḡôndê leḡiḡhaviḡ

¹ Ôpatu ba hanaḡ abô masôm lôk aḡela iniḡ abô lomaloma ma doḡtom lahaviḡ avômalô ami, yani êḡ hatôm subim atu ba ik ba halaḡ mayaliv lôk yeḡ beleḡ atu ba ibi ba pôk lili oyaḡ. ²* Ma ôpatu ba hanaḡ Wapômbêḡ anêḡ auk bêḡ mena hawa auk hathak auk loḡ kapô ba hanaḡ auk lôkmaḡḡiḡ mena anyô hêvhaviḡ ba hanaḡ ba dumlolê haviyô ba hi, ma doḡtom lahaviḡ mi hêk ôpêḡ ma anêḡ ku ma nôm oyaḡ. ³ Ma anyôla hêv anêḡ nômkama ek hêv ḡê siv sa lôk hêv ida hatôm da atum ma doḡtom miḡ lahaviḡ avômalô ami, nôm êḡ miḡ hêv yanida sa ami.

⁴ Ôpatu ba lahaviḡ avômalô, yani ma yôhok mavi ba nêḡ la êndêḡ avômalô. Yani miḡ ladaḡ lôk ebam yanida ba êmbôi ami. ⁵ Ma miḡ indum nôḡ mama lôk êtôm anyô palôḡ lôk miḡ laḡaḡa ketheḡ oyaḡ lôk embalôḡ auk

* 12:27: Lom 12:5 * 12:28: Ep 4:11-12 * 12:31: 1Ko 14:1 * 13:2: Mat 17:20

esak kambom bôsêbôk ami. ⁶ *Leñhaviñ ma miñ habôï hathak kambom ami, mi, habôï hathak abô avanônñ iyom. ⁷ *Ôpatu ba lahaviñ avômalô hathak hamô maliñyaô ma anêñ hêvhaviñ hamiñ lôklokwañ. Ma hathak hêv ma ek Wapômbêñ ba hamiñ majañ.

⁸ Kobom leññhaviñ i ma anêñ dañ mi. Ma opalêla takatu ba enañ abô plopet ma thêlôninñ ku tem anêñ dañ. Lôk abô masôm lomaloma, jiñañ takêñ tem ênjêk tiñinñ. Lôk auk lôkmañginñ tem ende ba ni. ⁹ Ma alalô ayala Wapômbêñ anêñ auk dokte iyom lôk anañ anêñ auk dokte iyom. ¹⁰ Ma waklavônñ atu ba Yisu endelêm ma ku sapêñ tem êyô anêñ dañ ba injik anônñ ma tem enja loñ ek ku takêñ lôkthô. ¹¹ Sêbôk ma ya amena ma yahanañ abô inañ amena lôk yalenñhabi inañ amena ma yenañ auk inañ amena. Ma yahabitak anyô ma yahatak auk amena. ¹² Lêk ma alalô ayê lôk anônñ ami. Mi. Ayê dahô oyañ. Ma embeñ yam ma tem nagê lôk anônñ. Lêk ayala dokte iyom ma embeñ yam ma tem nayala anônñ biñ hatôm Wapômbêñ lêk hayala alalô lôkthô katô anônñ.

¹³ *Ma nôm lô êntêk iyom hêk. Êvhaviñ lôk êv maleñ ek Wapômbêñ ma leñhaviñ. Ma doñtom leñhaviñ iyom intu bêt ek nôm lô êntêk.

14

Alalô leññmavi anônñ ek nanañ Wapômbêñ anêñ abô

¹ *Nosopa loñônndê leññhaviñ iyom ba nondañvinñ ek nonañ Lovak Matheñ anêñ abô lomaloma. Lôk nômbêñ ba nôpôvinñ am lôklokwañ ek nonañ Wapômbêñ anêñ auk bêt ek embatho avômalô loñ. ² Ma opalê atu ba hanañ hathak abô masôm miñ hanañ hadêñ avômalô pik ami.

* 13:6: Lom 12:9 * 13:7: 1Pi 4:8 * 13:13: 1Te 1:3 * 14:1: 1Ko 12:31; 14:39

Mi. Hanaŋ hadêŋ Wapômbêŋ ba hanaŋ abô loŋ kapô atu ba Lovak Matheŋ hêv hadêŋ yani. Ba anyôla miŋ hatôm eyala anêŋ ôdôŋ ami. ³ Ma opalêla takatu ba idum ek nembatho avômalô loŋ ma nenaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô esak avômalô pik iniŋ abô, ôpêŋ havatho thêlô loŋ lôk hathô thêlô ba haya lôk hêv abô labali hadêŋ i. ⁴ Ma ôpatu ba hanaŋ abô masôm havatho yanida loŋ. Ma doŋtom ôpatu ba hanaŋ Wapômbêŋ anêŋ auk hathak avômalô pik iniŋ abô, yani havatho avômalô êvhaviŋ loŋ. ⁵ Yalenhaviŋ môlô lôkthô nonaŋ abô masôm. Ma doŋtom yenaŋ auk lôklokwaŋ nena nonaŋ Wapômbêŋ anêŋ auk bêŋ ek embatho avômalô loŋ. Ôpatu ba havatho avômalô êvhaviŋ loŋ ma bêŋ anôŋ ek ôpatu ba hanaŋ hathak abô masôm. Ma doŋtom anyôla hik abô êŋ liliŋ ba havatho avômalô êvhaviŋ lôkthô loŋ, êŋ ma mavi anôŋ aêŋ iyom.

⁶ Aêŋ ba aiyar thêlô, nodarô! Yahathôk ek môlô ba yahanar abô lôk auk mena yahik Wapômbêŋ anêŋ auk loŋ kapô thô mena yahadôŋ avômalô mena yahanar Wapômbêŋ anêŋ auk bêŋ, êŋ ma hatôm yahavatho môlô loŋ. Ma doŋtom yahanar abô masôm ba miŋ môlô oyala ami, êŋ ma yahavatho môlô loŋ aisê? ⁷ Ma môlô lemimimbi esak abiŋ lôk gita. Thêlô ma miŋ nôm lôkmala ami. Ma doŋtom iniŋ asêŋ hamô. Ma thêlôniŋ pôk halaŋ mayaliv êŋ ma tem miŋ alalô nadaŋô iniŋ asêŋ mavi ami. ⁸ Ma lavuak miŋ halaŋ mavi ami ma avômalô tem nêpôpêk i ek nijik vovak aisê am? ⁹ Ma môlô vemimbôlêk ma aêŋ iyom. Môlô onaŋ abô masôm ma avômalô tem neyala aisê? Abô êŋ ma hatôm lovak ba miŋ eyala ami. ¹⁰ Yakô ek abô lomaloma takatu ba hêk pik bêŋ êntêk lôkthô iniŋ ôdôŋ hamô. ¹¹ Aêŋ ba miŋ yahayala abô atu ba anyô yar hanaŋ anêŋ ôdôŋ ami, êŋ ma hatôm ya anyô loŋ buyar ma yani anyô loŋ buyar. ¹² Ma môlô aêŋ iyom. Môlô othak ôpôviŋ ek nundum Lovak Matheŋ anêŋ ku lomaloma. Aêŋ

ba nundilup esak ku yaŋ atu ba tem embatho avômalô êvhaviŋ lôkthô loŋ.

¹³ Ba intu opalêla takatu ba enaŋ abô hathak abô masôm ma neteŋ mek ek nijik iniŋ abô êŋ liliŋ ek avômalô lôkthô neyala. ¹⁴ Ma yahateŋ mek hathak abô masôm, êŋ ma yadahôlôn hateŋ mek êŋ. Ma doŋtom yenaŋ auk miŋ havalonŋ ami. ¹⁵ Aêŋ ba yandum aisê? Mek atu ba yadahôlôn hateŋ ma yenaŋ auk eteŋ imbiŋ. Lôk yeŋ atu ba yadahôlôn hêv ma yenaŋ auk nêv imbiŋ. ¹⁶ Hôêv lemmavi hadêŋ Wapômbêŋ hathak abô masôm ma ôpatu ba miŋ halaŋô ami tem miŋ hatôm eyala abô atu ba honaŋ ami. Ba tem miŋ enaŋ nena “avanônŋ” esak anêv mek êŋ ami. ¹⁷ Odanêv mek êŋ mavi ma doŋtom miŋ havatho ôpêŋ loŋ ami.

¹⁸ Yahamônŋ ek môlô lôkthô hathak yahananŋ abô masôm ba intu yahananŋ yaleŋmavi hadêŋ Wapômbêŋ. ¹⁹ Ma yahamô ŋê êvhaviŋ malêvônŋ ba yahananŋ abô bidoŋna hathak avômalô da iniŋ abô ek yanêv auk êndêŋ i, êŋ ma mavi. Ma abô daim hatôm 10,000 hathak abô masôm êŋ ma tem thêlô neja auk aisê?

²⁰ *Aiyaŋ thêlô, notak auk hathak nundum kambom êtôm avômena kasek takatu ba miŋ eyala nômla ami ma noja ŋê bôk talaŋ yôv iniŋ auk. ²¹ *Eto hêk abô balabuŋ nena Wapômbêŋ hanaŋ avômalô Islel bêŋ ba hanaŋ, “Tem yaŋgik vovak ba yanaŋ abô masôm

lôk ŋê pik yaŋ iniŋ abô êndêŋ avômalô,

ma doŋtom thêlô tem miŋ nedaŋô ya ami.’

Anyô Bêŋ hanaŋ aêŋ.”

Aisaia 28:11-12

²² Ba intu abô masôm ma hatôm lavônŋiŋ ba êv hadêŋ ŋê daluk ek injik i thô. Ma abô takatu ba enaŋ ek havatho

* 14:20: Ep 4:14 * 14:21: Ais 28:11-12

avômalô loṅ ma hatôm lavôṅiṅ ba êv hadêṅ ḡê êvhaviṅ.
²³ *Avômalô êvhaviṅ lôkthô ethak doṅtom ba enaṅ abô masôm lôk vi atu ba miṅ êvhaviṅ ami ba miṅ êdôṅ i ami, elañô abô êṅ, ma tem nenaṅ nena mômô ma avômalô molo.
²⁴ *Ma doṅtom mômô onaṅ Wapômbêṅ anêṅ auk bêṅ ek embatho avômalô vi loṅ, ma auk êṅ intu tem indum abô esak anyô vi ek nede i liliṅ. ²⁵ Malêla takatu ba havuṅi hamiṅ yani kapô tem imbitak yaiṅ. Êṅ ma tem yani endek vadôṅ lêlô ba nêṅ yeṅ êndêṅ Wapômbêṅ ba enaṅ bêṅ nena, “Avanôṅ biṅ! Wapômbêṅ lêk hamô haviṅ mômô!”

Ku nêṅem yeṅ lôkthô imbitak thêthôn

²⁶ *Aêṅ ba aiyaṅ thêlô, alalô nanaṅ aisê? Alalô ayô athak doṅtom ma doho nêṅem yeṅ ma doho nêṅdôṅ avômalô ma doho nenaṅ Wapômbêṅ anêṅ abô loṅ kapô ma doho nenaṅ abô masôm ma doho nenaṅ abô êṅ anêṅ ôdôṅ bêṅ. Nômbeṅ êṅ imbitak aêṅ ek embatho avômalô êvhaviṅ loṅ. ²⁷ Ba intu anyô ju mena lô la nenaṅ abô masôm ma te êmôṅ ma yaṅ embeṅ yam ma te embeṅ yam anôṅ ek anyô lôkauk la hamô ma enaṅ abô êṅ anêṅ ôdôṅ bêṅ. ²⁸ Aêṅ ba ôpatu ba hanaṅ abô masôm anêṅ ôdôṅ bêṅ te miṅ hamô avômalô malêvôṅ ami, êṅ ma ôpatu ba hanaṅ abô masôm bônôṅ ba imiṅ. Yani enaṅ thikuthik êndôk yanida ni ek Wapômbêṅ.

²⁹ *Lokwanju mena lô la takatu ba Wapômbêṅ hêv abô hadêṅ i ek nenaṅ ma takatu ba êmô ek elañô nititiṅ abô takêṅ katô. ³⁰ Anyôla hanaṅ Wapômbêṅ anêṅ abô hamiṅ ba Wapômbêṅ hêv abô halôk anyô yaṅ kapô ek enaṅ, ma ôpêṅ êndôk êmô biṅ ma yaṅ atu imbiyô enaṅ ³¹ ek mômô sapêṅ tomtom nonaṅ abô ek avômalô sapêṅ nedarô ba

* 14:23: Ap 2:13 * 14:24: Jon 16:8 * 14:26: 1Ko 12:8-10 * 14:29: 1Te 5:21

neja auk ek embatho i loŋ. ³²⁻³⁴* Wapômbêŋ hathak hasup avômalô sapêŋ ethak doŋtom lôk kapôlônŋiŋ doŋtom. Ma miŋ hadum nômla mayaliv ami. Aêŋ ba avômalô enaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô bêŋ, thêlô ethak eyabiŋ veŋŋbôlêk.

Avômalô êvhaviŋ ethak doŋtom êŋ ma avi nêmo bônôŋ. Avômalô ôdôn êvhaviŋ takatu ba êmo luvuluvu ethak idum aêŋ. Thêlô miŋ hatôm nenaŋ abô ami. Ma thêlôda nêmo anyô vibŋ êtôm atu ba abô balabuŋ hanaŋ. ³⁵ Avômalô êvhaviŋ lêk ethak doŋtom ek nênem yeŋ, ma avi la hamiŋ ba hanaŋ abô, êŋ ma nôm mama. Aêŋ ba avi idum ek neja auk ma ini unyak am ka miŋ nenaŋ injik vêŋi liŋ.

³⁶ Ma môlô osoŋ nena môlôda intu Wapômbêŋ anêŋ abô anêŋ alaŋ e? ³⁷* Anyô la hasoŋ nena yani anyô hanaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô hadêŋ avômalô vi mena hadum Lovak Matheŋ anêŋ ku lomaloma, êŋ ma enaŋ bêŋ nena abô êntêk yahato ma Wapômbêŋ anêŋ balabuŋ mena mi e? ³⁸ Opalêla takatu ba êpôlik hathak abô êntêk ma nôpôlik esak i aêŋ iyom.

³⁹ Aêŋ ba aiyay thêlô, nôpôviŋ am ek nonaŋ Wapômbêŋ anêŋ auk bêŋ ek embatho avômalô loŋ ma miŋ nôŋgwêk abô masôm loŋ siŋ ami. ⁴⁰ Ma nundum ku lôkthô thêthôŋ ma miŋ mayaliv ami.

15

Kilisi bôk hama ba haviyô hathak loŋbô

¹ Aiyay thêlô, yahadum ek yangik môlônim auk liŋ esak Abô Mavi takatu ba bôk yahanay hadêŋ môlô yôv. Môlô bôk olaŋô ba lêk umiŋ lôklokwaŋ. ² Ma doŋtom yakô môlônim ôêvhaviŋ êŋ anêŋ anôŋ mi. Môlô ovaloŋ abô

* ^{14:32-34:} 1Ko 11:3; 1Ti 2:12 * ^{14:37:} 1Jon 4:6

takatu ba bôk yahanarj bêj hadêj môle lôklokwarj êj ma tem nê môle bulubiŋ.

³*Abô bôk êdôj ya hathak ma yahadôj môle aêntêk. Abô êntêk ma auk lôkthô anêj ôdôj. Kilisi hama ek hêv alalôaniŋ kambom lôkthô vê hatôm atu ba bôk eto yôv.

⁴*Ba elav yani ma wak te lô ma haviyô hatôm atu ba bôk eto yôv. ⁵*Pita hayê yani vêm ma aposel laumiŋ ba lahavuju êyê yani. ⁶Vêm ma avômalo êvhaviŋ hatôm 500 ethak doŋtom êmô ba êyê yani. Bêj anôj êmô lôkmala ma vi bôk ema. ⁷*Ma yani hik i thô hadêj Jems vêm ma aposel lôkthô. ⁸*Ma ya hatôm amena atu ba evolôj ba intu yani hiki thô hadêj ya haveŋ yam anôj.

⁹*Yahabuliŋ Wapômbêj anêj avômalo êvhaviŋ ba intu yahatôm aposel yaônaloŋk ba ya miŋ anyô mavi ek nendam ya nena aposel ami. ¹⁰*Ma Wapômbêj hêv anêj wapôm hadêj ya ba hik anôj ek yambitak aposel. Yahadum ku bêj anôj hamôj ek aposel vi. Ma doŋtom yada miŋ yahadum ku takêj ami ma Wapômbêj anêj wapôm atu ba hamô haviŋ ya. ¹¹Yêlô lôk aposel sapêj athak anarj abô doŋtom hadêj môle ba abô takêj intu bôk ôêvhaviŋ yôv.

Avômalo ŋama tem nimbiyô

¹²Yêlô athak anarj nena Yisu haviyô anêj ŋama ma aisê ka môle vi onarj nena miŋ hatôm imbiyô ami? ¹³Aêj ba ŋê ŋama miŋ iviyô ami, êj ma Kilisi miŋ bôk haviyô anêj ŋama ami. ¹⁴Ma Kilisi miŋ bôk haviyô hathak loŋbô ami, êj ma yêlôaniŋ abô takatu ba anarj ma anêj anôj mi hatôm môle nim ôêvhaviŋ anêj anôj mi aêj iyom. ¹⁵Yêlô

* 15:3: Ais 53:5-12 * 15:4: Mat 12:40; Ap 2:24-32 * 15:5: Mat 28:16-17;
 Luk 24:34 * 15:7: Ap 1:3-4 * 15:8: Ap 9:3-6 * 15:9: Ep 3:8; 1Ti 1:15
 * 15:10: 2Ko 11:23

anaŋ nena Wapômbêŋ bôk hik Kilisi liŋ. Ma nê ŋama miŋ iviyô hathak loŋbô ami, êŋ ma Wapômbêŋ miŋ bôk hik Kilisi liŋ ami ba yêlô êv Wapômbêŋ anêŋ abô lelaliliŋ ba adum hatôm abôyaŋ. Êŋ ma malaiŋ bêŋ. ¹⁶ Ma nê ŋama miŋ iviyô ami, êŋ ma Kilisi miŋ bôk haviyô haviŋ ami. ¹⁷ Ma Kilisi miŋ haviyô ami, êŋ ma môle nim kambom hamô denaŋ ba môle nim ôv haviŋ miŋ hatôm nê môle sa ami. ¹⁸ Ba avômalô takatu ba bôk êmô haviŋ Yisu Kilisi ba ema ma thêlô êŋ bôk êv yak haviŋ. ¹⁹ Ma alalô asoŋ nena alalôaniŋ êv haviŋ hêv alalô sa hamô pik êntêk iyom, êŋ ma alalô kambom anôŋ ma nê puliŋ takatu ba avômalô vi enaŋ nena “Alikaknena!” êmô mavi ek alalô.

Yisu haviyô anêŋ ŋama

²⁰ Ma doŋtom Kilisi bôk haviyô yôv anêŋ ŋama. Yani hatôm vuŋ môtŋ atu ba halôk môtŋ ba hayôk. Ba alalô ayê vuŋ môtŋ êŋ ma ayala nena bêŋ anôŋ tem êyôk embeŋ yam. Ma Yisu haviyô môtŋ ba nê ŋama lôkthô tem nimbiyô esak loŋbô aêŋ iyom. ²¹ *Ma anyô yaŋ hadum ba ŋama habitak. Ma yaŋ hadum ba nê ŋama iviyô hathak loŋbô. ²² Aêŋ ba alalô ma Adam anêŋ avômalô ba intu tem nama. Ma doŋtom vi atu ba êv haviŋ Kilisi tem neja lôkmala esak loŋbô. ²³ *Ba ôdôtŋ ju êŋ iniŋ wakma da hamô. Kilisi ma hatôm vuŋ yôk môtŋ atu ba bôk haviyô ba tem endelê m ek anêŋ avômalô nimbiyô aêŋ iyom. ²⁴⁻²⁵ *Kilisi tem eyabiŋ anêŋ nômkama lôkthô endeba etak nê takatu ba ik vovak hadêŋ yani nê môtŋ vakapô vibiŋ am. Êŋ ma pik lo leŋ anêŋ daŋ tem êyô ma tem imbuliŋ kiŋ lo nê bêŋbêŋ ma ŋgôk lomaloma. Ma nê môtŋ loŋ lôkliŋyak êmbôni êndêŋ Lambô Wapômbêŋ. ²⁶ *Ma nô m kambom anôŋ atu ba yani

* 15:21: Lom 5:12 * 15:23: 1Te 4:16; ALK 20:5 * 15:24-25: Mat 22:44

* 15:26: ALK 20:14

imbuliņ emberj yam, êņ ma ņama ²⁷ *hatôm bôk enaņ nena,

“Bôk etak nômkama lôkthô hamô yani vakapô vibiņ.”

Kapya Yej 8:6

Aêņ ba Wapômbêņ da hatak nômkama lôkthô hamô Kilisi vakapô vibiņ. Ba intu alalô lôkthô ayala nena nômkama lôkthô tem êmô Kilisi vakapô vibiņ ma doņtom Wapômbêņ da hamô vuliņ. ²⁸ Wapômbêņ hadum anêņ ku hatak nômkama sapêņ hamô Kilisi vakapô vibiņ endeba anêņ daņ ma tem etak Nakaduņ êmô yani vibiņ, Lambô atu ba hatak nômkama lôkthô hamô Nakaduņ vibiņ ek Wapômbêņ êmô nômkama sapêņ vuliņ.

²⁹ Ma ņê ņama miņ ewa lôkmala hathak loņbô ami ma aisê hathak ņê takatu ba ithik ņaņ ek nênem ņê ņama sa? Aêņ ba ņê ņama miņ iviyô ami ma idum aêņ eka?

³⁰ *Ma aisê ka yêlô ana loņ takatu ba yêlô apôm malaiņ lomalama? ³¹ Wak nômbêņ intu ma yahama! Aiyaņ thêlô,

yahabôya hathak môlô ek môlônim ôêvhaviņ Yisu Kilisi alalôaniņ Anyô Bêņ atu ba hadum ku hamiņ môlô ba

yahanaņ abô avanôņ. ³² *Bôk yaha Epesus yôv ek yaņgik vovak imbiņ alim kambom atu. Ma abô hathak ņê ņama

iviyô hathak loņbô ma abô êņ abôyaņ, êņ ma tem miņ yandum aêņ ami. Mi. Tem yasopa avômalô iniņ abô nena,

“Alalô naņgaņ ba nanum yapiņ ek yamuņ ma tem alalô nama.” *Aisaia 22:13*

³³ Abô bute hanaņ nena, “Avômalô kambom ethak ibuliņ avômalô mavi.” Ba intu miņ nosopa avômalô takatu ba

esau môlô ami. ³⁴ Môlô doho miņ oyala Wapômbêņ ami. Ba intu yahanaņ ek nêem mama êndêņ môlô. Aêņ ba môlô nubiyô nombeņ thêthôņ ba notak unim kambom.

Kupik atu ba haviyô hathak loņbô ma tem yaņda

*

15:27: Sng 8:6

*

15:30: Lom 8:36

*

15:32: Ais 22:13

³⁵ Ma doho enañ, “Avômalô ɣama tem nimbiyô aisê? Ma tem neja kupik alê?” ³⁶*Môlô avômalô auk mi! Miñ hovatho yaɣvêk ami êñ ma tem enja lôkmala esak loɣbô aisê? ³⁷ Hovatho ku te ma hovatho anêñ anôñ e? Mi. Hovatho anêñ vêk iyom. ³⁸ Wapômbêñ da hêv yaɣvêk takêñ iniñ liɣkupik hatôm yanida anêñ lahaviñ. Yani hêv yaɣvêk takêñ da leɣviɣkupik tomtom. ³⁹ Vathiap lôkthô miñ hatôm doɣtom ami. Anyô iniñ vathiap yaɣda, ma alim iniñ te da, menak iniñ te da, ma alim ɣgwêk iniñ te da. ⁴⁰ Ma nômkama leɣ hamô ma nômkama pik hamô. Ma nômkama leɣ da anêñ lêlêyaɣ hamô ma nômkama pik anêñ lêlêyaɣ da hamô aêñ iyom. ⁴¹ Ma wak anêñ lêlêyaɣ yaɣda ek ayôñ anêñ ma vuliñ anêñ te da. Ma vuliñ lomaloma da iniñ lêlêyaɣ hamô aêñ iyom.

⁴² Ma kupik takatu ba iviyô hathak loɣbô iniñ lêlêyaɣ hamô aêñ iyom. Ma kupik atu ba elav halôk lôv ma hapalê. Ma kupik atu ba haviyô êñ ma yaɣda ba tem miñ epalê ami. ⁴³*Kupik atu ba elav êñ ma anêñ athêñ mi. Ma kupik atu ba haviyô hathak loɣbô êñ ma lôkmaɣiñ. Ma kupik atu ba elav, êñ ma vauna. Ma kupik atu ba haviyô hathak loɣbô ma anêñ lôklokwaɣ bomaɣ. ⁴⁴ Kupik atu ba elav ma kupik pik. Ma kupik atu ba haviyô hathak loɣbô ma kupik dahô lôkmala. Avanôñ. Kupik pik hamô ba intu kupik leɣ hamô aêñ iyom.

⁴⁵*Bôk eto nena,
 “Adam môñ habitak hatôm nôm lôkmala.” *Môñ Anôñ 2:7*
 Ma doɣtom Adam yaɣ atu ba haveɣ yam ma kupik dahô lôkmala anêñ ôdôñ ba tem nêñ lôkmala. ⁴⁶ Aêñ ba dahô êñ miñ habitak môñ ami. Ma kupik pik atu ba hamôñ vêmam ka miñ dahô lôkmala êñ haveɣ yam. ⁴⁷ Ma anyô môñ habitak anêñ pik ma anyô yaɣ haveɣ yam halêm

* 15:36: Jon 12:24 * 15:43: Plp 3:20-21 * 15:45: Stt 2:7

anêḡ malak leḡ aêḡ iyom. ⁴⁸ Aêḡ ba avômalô takatu ba êmô pik, êḡ ma anyô pik atu anêḡ. Ma avômalô malak leḡ ma êtôm anyô malak leḡ atu anêḡ. ⁴⁹ Alalô lêk awa leḡviḡkupik anyô pik anêḡ ma embeḡ yam ka tem najā anyô malak leḡ anêḡ liḡkupik aêḡ iyom.

⁵⁰ Aiyāḡ thêlô, yahanāḡ nena kupik lôk thalaleḡ atu ba hapalê tem miḡ êmô Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak ami. Ma nôḡm atu ba hapalê tem miḡ enja nôḡm atu ba tem miḡ epalê anêḡ loḡ ami. ⁵¹ *Nodaḡḡ! Ya tem yanaḡ abô loḡ kapô te êndêḡ môlô. Alalô sapêḡ tem miḡ nama ami ma leḡviḡkupik sapêḡ tem imbitak yaḡda. ⁵² Alalô tem nadaḡḡ abiḡ ali atu ba anêḡ daḡ anêḡ asêḡ ma kasana ma tem ḡê ḡama nimbiyô ma kupik palê mi ma alalô tem nambitak yaḡda. ⁵³ *Ma kupik palê êḡ imbuliv i esak kwêv yaḡ atu ba tem miḡ epalê ami. Ma kupik ḡama êḡ imbuliv i esak kwêv yaḡ atu ba tem miḡ ema ami. ⁵⁴ *Ma kupik palê êḡ havuliv i hathak kwêv yaḡ atu ba tem miḡ epalê ami lôk kupik ḡama havuliv i hathak kwêv yaḡ atu ba tem miḡ ema ami aêḡ iyom, êḡ ma abô atu ba bôk eto tem imbitak avanôḡ nena,

“Lôklokwaḡ lovak ba hatôkwêḡ ḡama.” *Aisaia 25:8*

⁵⁵ * “ḡama ma anêḡm lôklokwaḡ o lovak êsê?”

ḡama ma anêḡm siniḡ nuḡḡwik anyô vônô êsê?” *Hosea 13:14*

⁵⁶ * ḡama anêḡ siniḡ ma kambom lomaloma. Ma kambom hawa lôklokwaḡ hêk balabuḡ. ⁵⁷ Ba nanêḡm leḡḡḡmavi êndêḡ Wapômbêḡ! Yani hêv alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi atu ba hadum ba alalô athak lovak.

⁵⁸ Yenaḡ aiyāḡ lôkma anôḡ, môlô oyala nena udum Anyô Bêḡ anêḡ ku ba ku êḡ tem miḡ anôḡ mi ami. Mi. Ba

* 15:51: Mat 24:31; 1Te 4:15-17 * 15:53: 2Ko 5:4 * 15:54: Ais 25:8

* 15:55: Hos 13:14 * 15:56: Lom 7:13

intu numiņ lôklokwaņ ma miņ notak nômla ek êyôkwiņ môle ami. Ma nônem am dedauņ ek nundum Wapômbêņ anêņ ku êņ.

16

Pol hanaņ hathak da atu ni Jelusalem

¹ *Yahanaņ abô êntêk hathak da takatu ba tem môle nônem êndêņ Wapômbêņ anêņ avômalô matheņ. Nundum êtôm atu ba yahanaņ hadêņ avômalô êvhaiviņ takatu ba êmô Galesia. ² Sonda lôkthô anêņ wak te mõe ma vithêla atu ba ôpôm ma nômbi sam ni lodõeļlodõeļ ba notak valuseleņ da êndôk kolopak te ek imbitak bõe anõe ek yahayô ma da takêņ bôk usup yôv. ³ Ma nodam anyô doho ek yato kapyā te imbiņ ek injik i thô ek neja môle nim wapôm takêņ ba ini Jelusalem. ⁴ Injo. Tem yana mena mi la. Yaha ma tem ñê eņ nimbiņ ya ek yêlô ana.

Pol lahaviņ ni Kolin

⁵ *Tem yana Masedonia ba yamô wak doho vêm ka tem yasôk ek môle. ⁶⁻⁷ *Yahathõeņ. Miņ yaleņhaviņ yaņgê môle ma yatak môle ketheņ ami. Yaleņhaviņ nena yamô imbiņ môle êtôm wak doho vêmam êtôm Anyô Bêņ anêņ lahaviņ. Ba intu beleņ simbak haviņ ba tem yamô imbiņ môle wak doho mena injo ek batu môle nônem ya sa ek loņ alêla takatu ba tem yana. ⁸⁻⁹ *Avômalô Epesus bõe anõe ethak êdô yenaņ ku. Ma doņtom loņõeđê nindum ku ek nênem i sa lêk abyāņ ba intu tem yamô loņ eņ endeba Pentikos.

¹⁰ *Timoti hadum Anyô Bêņ anêņ ku hatôm ya. Ba intu yani hathôk ma môle noyabiņ am ek yani miņ êkô esak

* 16:1: Lom 15:25-26; 2Ko 8:1-9

* 16:5: Ap 19:21

* 16:6-7: Lom 15:24

* 16:8-9: Ap 19:8-10; 2Ko 2:12

* 16:10: 1Ko 4:17

môlô ami. Ma wak takatu ba hamô haviņ môtô ma noyabiņ yani mavi. ¹¹ *Ma miņ nôndô ek noja yani thô ami. Ma hatak môlô ma nônêm yani ni lôk lamavi ek batu endelêm êndêņ ya. Tem yayabiņ yani lôk iviyaņ takatu ba tem nêlêm nimbiņ yani.

¹² *Yahanaņ hathak alalôaniņ aiyaņ Apolo. Yahanaņ abô lôklokwaņ ek yani êsôk imbiņ iviyaņ doho ek nêgê môlô. Yani popabuk ek êsôk ma tem yani êsôk êndêņ wak alê atu ba yanida lahaviņ.

¹³ Nômô lêlê lôk nobaloņ êvhaviņ loņ. Numiņ lôklokwaņ êtôm anyô ñê. ¹⁴ Ma nundum nômkama lôkthô esak leņiņhaviņ iyom.

¹⁵ *Môlô oyala nena Stepanas lôk anêņ avômâlô, thêlô ma avômâlô êvhaviņ môņ hamô Akaia. Ma thêlô êv i dedaui ek êv avômâlô mathêņ sa. Aiyaņ thêlô, yahêv abô lôklokwaņ hadêņ môlô ¹⁶ ek nômô avômâlô takêņ lôk avômâlô takatu ba ethak idum Wapômbêņ anêņ ku vibiņ. ¹⁷ Ya miņ yahamô haviņ môlô ami ba yaleņ hik ya bêņ anôņ. Ma doņtom Stepanas lo Potunatus ma Akaikus lêk êlêm ba intu yaleņ halôk biņ ¹⁸ lôk yaleņ mavi. Ma môlô aêņ iyom. Aêņ ba noja ñê anêņ aêņ thô êtôm ñê athêņ bêņ.

Abô anêņ day

¹⁹ *Avômâlô êvhaviņ anêņ plovins Esia êv iniņ leņiņmavi hadêņ môlô. Akwila lo Plisila enaņ iniņ leņiņhaviņ anôņ hathak Anyô Bêņ anêņ athêņ lôk avômâlô vi atu ba êv yeņ êmô thai iniņ unyak. ²⁰ ñê êvhaviņ lôkthô anêņ loņ êntêk êv iniņ leņiņmavi hadêņ môlô. Ma nokam am esak kobom yôhok mathêņ.

²¹ Ya Pol da yahato yaleņmavi êntêk hathak ya da yabaheņ.

* 16:11: 1Ti 4:12 * 16:12: 1Ko 3:6 * 16:15: 1Ko 1:16 * 16:19: Ap 18:2,18,26

²²* Anyôla miŋ lahaviŋ Anyô Bêŋ ami, vovaŋ tem êpôm yani. Ôlêm, Anyô Bêŋ.

²³ Anyô Bêŋ Yisu anêŋ wapôm êmô imbiŋ môlô.

²⁴ Yenaŋ yaleŋhaviŋ êmô imbiŋ môlô lôkthô esak Yisu Kilisi anêŋ athêŋ.

* 16:22: Gal 1:8-9; ALK 22:20

Wapômbênj Anêj Abô Matherj
The New Testament in the Malei-Hote Language of Papua New
Guinea

Nupela Testamen long tokples Maei-Hote long Niugini

copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc. and The Malê people

Language: Hotê-Malê (Malei-Hote)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: The Malê people

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 5 Feb 2018 from source files dated 5 Feb 2018

c8e90bc3-6cab-57b1-9a48-04f5f30fe59a